

17 Οκτωβρίου, 1996

[ΠΙΚΗΣ, Π., ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΧΑΤΖΗΤΣΑΓΓΑΡΗΣ,
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΗΣ, ΝΙΚΗΤΑΣ, ΑΡΤΕΜΙΔΗΣ, ΑΡΤΕΜΗΣ, ΚΩΝΣΤΑ-
ΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΚΑΛΛΗΣ, ΚΡΟΝΙΔΗΣ, Δ/στές]

ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 149(Β) ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ,

ΑΙΤΗΣΗ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 149(Β) ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
ΠΟΥ ΥΠΟΒΑΗΘΗΚΕ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΑΔΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
Η ΟΠΟΙΑ ΔΟΘΗΚΕ ΤΗΝ 12.7.96,

Δ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΚΑΙ ΩΣ ΑΠΑΡΤΙΖΟΝΤΕΣ
ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΑΚΕΛ - ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΝΕΕΣ
ΔΥΝΑΜΕΙΣ.

Αιτητές.

(Αίτηση Αρ. 1/96).

Σύνταγμα — Ερμηνεία συνταγματικών διατάξεων — Εμπίπτει στην αποκλειστική δικαιοδοσία του Ανωτάτου Δικαστηρίου δυνάμει του Άρθρου 149(β) του Συντάγματος — Ερμηνεία του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος και συγκεκριμένα της φράσης "εκτός εάν οι βουλευ-
5 ται της τοιαύτης κοινότητας αποφασίσωσι άλλως" — Κατά πόσο παρέχει εξουσία στη Βουλή να ορίσει (εκλέξει) βουλευτή άλλο από τον πρεσβύτερο να αναπληρεί τον Πρόεδρο της Βουλής στην άσκηση των καθηκόντων του, σε περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας του, ανεξάρτητα από την απουσία του Προέδρου και χωρίς χρονικό πε-
10 ριορισμό ως προς τη διάρκειά της.

Ερμηνεία Συνταγματικών Διατάξεων και νομοθετικών κειμένων — Εφαρμοστέοι κανόνες και αρχές — Εκτενής αναφορά στην ανάλο-
15 γη ελληνική και άλλη ξένη βιβλιογραφία και νομολογία.

Λέξεις και Φράσεις — "Εν περιπτώσει πρόσκαιρου απουσίας ή εκκρε-
20 μούσης της πληρώσεως κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου της Βουλής", στο Άρθρο 72.3 του Συντάγματος.

Πρακτική — Εφαρμοστέα διαδικασία για αποσαφήνιση ή ερμηνεία από το
20 Ανώτατο Δικαστήριο, συνταγματικών διατάξεων δυνάμει του Άρθρου 149(β) του Συντάγματος — Κανονισμός 15(2)(β) του περί Ανωτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου Διαδικαστικού Κανονισμού του 1962.

Λέξεις και Φράσεις — "Ασάφεια", στο Άρθρο 149(β) του Συντάγματος.

Το θέμα το οποίο εγείρεται αφορά την ερμηνεία του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος. Με βάση το άρθρο αυτό η Βουλή αποφάσισε στις 13.6.96, κατά πλειοψηφία, όπως ο βουλευτής Ν. Αναστασιάδης ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής, σε περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας ή όταν κενωθεί η θέση του και μέχρι πληρώσεώς της. Η πλειοψηφία απαρτιζόταν από τους βουλευτές των κομμάτων ΔΗΣΥ και ΔΗΚΟ, ενώ η μειοψηφία από τους βουλευτές των κομμάτων ΑΚΕΛ, ΕΔΕΚ και ΚΕΔ. Πριν τη λήψη της επίδικης απόφασης ο Πρόεδρος της Βουλής ζήτησε τη γνώμη του Γενικού Εισαγγελέα.

Οι απόψεις των κομμάτων της πλειοψηφίας διίσταντο από τις απόψεις των κομμάτων της μειοψηφίας αναφορικά με την ορθότητα της πιο πάνω απόφασης. Η αντίθετη τοποθέτηση των δύο κοινοματικών ομάδων εβασίζετο στη διαφορετική ερμηνεία που έδιδαν στις διατάξεις του πιο πάνω Άρθρου. Για το λόγο αυτό, η Βουλή κάλεσε το Ανώτατο Δικαστήριο, δυνάμει του Άρθρου 149(β) του Συντάγματος, να ερμηνεύσει το επίμαχο άρθρο.

Προηγουμένως το Ανώτατο Δικαστήριο έδωσε άδεια στη Βουλή να επικαλεσθεί τις διατάξεις του Άρθρου 149(β), κρίνοντας πως εκ πρώτης όψεως εδημιουργείτο ζήτημα ερμηνείας του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος.

Ο Γενικός Εισαγγελέας και ο κ. Πολυβίου εισηγήθηκαν, ότι με βάση τη γραμματική και τελεολογική ερμηνεία του Άρθρου, δίδεται απεριόριστη εξουσία στη Βουλή να αποφασίζει πως, καθήκοντα του Προέδρου, σε περίπτωση πρόσκαιρου απουσίας του ή εκκρεμότητας της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματός του, ασκούνται από άλλο βουλευτή, αντί του πρεσβυτέρου.

Ο κ. Αγγελίδης εισηγήθηκε πως η Βουλή τότε μόνο δικαιούται να αποφασίσει πως κάποιος άλλος βουλευτής, αντί του πρεσβυτέρου, θα εκτελεί τα καθήκοντα του Προέδρου της, κάθε φορά και ξεχωριστά όταν συντρέχουν οι λόγοι που καθορίζει το άρθρο.

Αναφορικά με την ερμηνεία νομοθετικών κειμένων και ειδικότερα των συνταγματικών διατάξεων, ο Γενικός Εισαγγελέας και ο κ. Πολυβίου πρότειναν τη διασταλτική ερμηνεία, ώστε να διασφαλισθεί στη νομοθετική εξουσία της πολιτείας, η αρμοδιότητα να αποφασίζει "τα του οίκου της" εφόσον το υπό συζήτηση άρθρο αναφέρεται αποκλειστικά στη λειτουργία της.

Ο κ. Αγγελίδης εισηγήθηκε ότι η γραμματική ερμηνεία του Άρθρου, η δομή του Συντάγματος και ιδιαίτερα οι ρυθμίσεις του σε ότι αφορά τους αξιωματούχους της πολιτείας, δεν αφήνουν περιθώρια άλλης ερμηνείας από αυτή που πρότειναν.

5

Η Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου αποφάσισε κατά πλειοψηφία ότι η φράση "αποφασίσωσιν άλλως" στο πλαίσιο του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος, παρέχει εξουσία στη Βουλή να ορίσει βουλευτή άλλον από τον πρεσβύτερο να αναπληρεί τον Πρόεδρο της Βουλής στην άσκηση των καθηκόντων του, σε περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας του, ανεξάρτητα από την απουσία του Προέδρου και χωρίς χρονικό περιορισμό ως προς τη διάρκειά της.

10

Το σκεπτικό της απόφασης της πλειοψηφίας εκτίθεται στις αποφάσεις των Δικαστών, Χρυσοστομή, Αρτεμίδα (με την οποία συμφωνούν οι Δικαστές Δημητριάδης, Νικολαΐδης και Κρονίδης), Αρτέμη, Κωνσταντινίδα, Νικολάου και Καλλή.

15

1. Υπό Χρυσοστομή, Δ.:

20

Η πρόνοια περί άσκησης των καθηκόντων του Προέδρου της Βουλής από τον πρεσβύτερο βουλευτή σε περίπτωση που προκύπτουν οι λόγοι που ορίζει το άρθρο, "εκτός εάν οι βουλευταί αποφασίσωσιν άλλως", έχει κανονιστική υφή και δίδει το δικαίωμα και τη διακριτική ευχέρεια στη Βουλή, χωρίς χρονικούς ή άλλους περιορισμούς οποτεδήποτε και χωρίς εκ των προτέρων να προκύψουν οι λόγοι που ορίζει το σχετικό άρθρο, να αποφασίσει "άλλως" και ανατρέποντας την πρόνοια περί προεδρίας της Βουλής από τον πρεσβύτερο, να καθορίσει ποιός θα ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου, όταν προκύψουν οι λόγοι που ορίζει το άρθρο.

25

30

2. Υπό Αρτεμίδα, Δ.:

35

Η φράση "εκτός εάν οι βουλευταί της τιοιαύτης κοινότητος αποφασίσωσι άλλως", αναφέρεται στο πρόσωπο που ορίζει το άρθρο να προεδρεύει, δίδοντας έτσι το απόλυτο δικαίωμα στη Βουλή να αποφασίσει ποιός από τους βουλευτές θα ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της, όταν προκύψουν οι περιστάσεις που το άρθρο ορίζει.

40

Η συνταγματική διάταξη δίδει στους βουλευτές της Ελληνικής κοινότητας απόλυτη ευχέρεια να αποφασίζουν ποιός βουλευτής από αυτούς θα εκτελεί τα καθήκοντα του Προέδρου, σε περίπτωση που επιθυμούν άλλη διευθέτηση από αυτή που προβλέπει το Σύνταγμα, όταν ορίζει τον πρεσβύτερο βουλευτή.

Ανεξάρτητα από τη γραμματική ερμηνεία της επίμαχης διάταξης, η προσέγγιση αυτή απολήγει και στην εύρυθμη λειτουργία της Βουλής για το λόγο ότι κατά την απουσία του Προέδρου της δεν θα τίθεται κάθε φορά ζήτημα, ποιός θα εκτελεί τα καθήκοντά του.

5

Δεν ισχύει συγκεκριμένος ή εξειδικευμένος ερμηνευτικός κανόνας για συνταγματικές διατάξεις. Ο στόχος πάντοτε είναι να λειτουργήσει ο νομικός κανόνας σύμφωνα με τον εμφανή ή υπέρπουτα σ' αυτόν σκοπό του νομοθέτη. Ειδικότερα, όπου συνταγματικές διατάξεις αφορούν στην αρμοδιότητα των τριών εξουσιών, ή άλλων οργάνων της πολιτείας, υιοθετείται η διασταλτική ερμηνεία, εφόσον δεν οδηγεί σε σύγκρουση με άλλα δικαιώματα που διασφαλίζει το Σύνταγμα.

10

3. Υπό Αρτέμη, Δ.:

15

Ο πρεσβύτερος από τους βουλευτές αντικαθιστά, σύμφωνα με το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος τον Πρόεδρο της Βουλής μόνο όταν επέλθει πρόσκαιρη απουσία ή εκκρεμότητα πλήρωσης του κενωθέντος αξιώματος, αλλά η διαφορετική απόφαση των βουλευτών δεν αποκλείεται να ληφθεί σε χρονικό στάδιο προγενέστερο της έγερσης συγκεκριμένης τέτοιας περίπτωσης και να καλύπτει ολόκληρη την υπόλοιπη θητεία της Βουλής, χωρίς να εμποδίζεται μελλοντικά η αλλαγή της απόφασης αυτής.

20

4. Υπό Κωνσταντινίδη, Δ.:

25

Το Άρθρο 72.3 παρέχει στους βουλευτές ελευθερία δράσης προς ρύθμιση ζητήματος που αφορά κατ' εξοχήν τη Βουλή. Η δυνατότητα άσκησης της εξουσίας που παρέχεται στους βουλευτές, δεν τελεί υπό την αίρεση επέλευσης πρόσκαιρης απουσίας του Προέδρου ή της εκκρεμότητας της πλήρωσης του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου. Το νόημα και η επενέργεια των πιο πάνω περιστάσεων είναι ένα. Συνιστούν τις περιστάσεις που όταν επέρχονται, ασκούνται τα καθήκοντα του Προέδρου είτε από τον βουλευτή που ενδεχομένως ορίζεται, είτε από τον πρεσβύτερο, ανάλογα με την περίπτωση, και δεν είναι προϋπόθεση για την άσκηση της εξουσίας των βουλευτών να αποφασίσουν άλλως. Στην ουσία είναι εκτός εάν οι βουλευτές αποφασίσουν άλλως που, κατά το Άρθρο, ασκούνται τα καθήκοντα του Προέδρου από τον πρεσβύτερο βουλευτή.

30

35

5. Υπό Νικολάου, Δ.:

40

Το μέρος του Αρθρου 72.3, το οποίο προνοεί ότι "Εν περιπτώσει πρόσκαιρου απουσίας ή εκκρεμότητος της πλήρωσεως του κενωθέντος

αξιώματος" επιδέχεται δύο προσεγγίσεις, δημιούργώντας έτσι την ασάφεια εν όψει της οποίας το Άρθρο 72.3 χρήζει ερμηνείας. Με τη μία προσέγγιση αυτό το μέρος απλά εκθέτει τα αναφερθέντα ενδεχόμενα σε σχέση με τα οποία γίνεται η ρύθμιση για την άσκηση των καθηκόντων είτε από τον πρεσβύτερο είτε από άλλο βουλευτή - ανάλογα με την ύπαρξη ή όχι ληφθείσας απόφασης - χωρίς να εμπεριέχει με την αναφορά των ενδεχομένων οποιοδήποτε χρονικό προσδιορισμό αναφορικά με την εναλλακτική ρύθμιση. Αυτή είναι η ορθή προσέγγιση και όχι η δεύτερη προσέγγιση, ότι δηλαδή η έλευση των ενδεχομένων σηματοδοτεί και το χρόνο λήψης της απόφασης, τοποθετώντας τον σ' εκείνο το σημείο.

6. Υπό Καλλή, Δ.:

Ο Γενικός Εισαγγελέας στην αγόρευσή του υιοθέτησε τις θέσεις οι οποίες περιέχονται στη γνωμάτευσή του. Αναπτύσσοντας περαιτέρω τις θέσεις του υποστήριξε ότι:

1. Από το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος δεν προκύπτει άμεσα ή έμμεσα ότι πρέπει να επέλθει θέμα απουσίας του Προέδρου της Βουλής για λήψη απόφασης σχετικά με το ποιός θα ασκεί τα καθήκοντά του. Η φράση "άλλως αποφασίσωσιν" εννοεί τη λήψη απόφασης για αόριστο χρόνο.
2. Η φράση "ασκούνται" προσδιορίζει κανονιστικά το τί θα γίνεται για αόριστο χρονικό διάστημα και το "εκτός εάν αποφασίσωσιν άλλως" αναφέρεται στο "ασκούνται".
3. Δεν ήταν ποτέ η πρόθεση του Συνταγματικού Νομοθέτη να είχε κάμει πρόβλεψη να συνεδριάζουν οι Έλληνες βουλευτές για αντικατάσταση του Προέδρου, οσάκις αριθμός από αυτούς αντιτίθεται στην ανάληψη των καθηκόντων του Προέδρου από τον πρεσβύτερο βουλευτή.
4. Το επίμαχο άρθρο πρέπει να ερμηνευθεί με βάση τη γραμματική ερμηνεία των λέξεων που χρησιμοποίησε ο Συνταγματικός Νομοθέτης. Η ερμηνευτική προσέγγιση η οποία περιλαμβάνει και στοιχεία πολιτικής αξιολόγησης, απορρίπτεται λόγω του ότι δεν εξυπηρετεί την ασφάλεια του δικαίου και επειδή μιά τέτοια συνάρτηση θα μπορούσε να γίνει πηγή ετεροκαθορισμού του νοήματος του κανόνα από εξωνομικές κατηγορίες.

Η ορθή ερμηνεία του επίμαχου Άρθρου, λαμβανομένου υπ' όψιν του λεκτικού του είναι η ακόλουθη:

1. Σε περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας ή εκκρεμούσης της πλήρωσης του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων, τα καθήκοντά του ασκούνται από τον πρεσβύτερο βουλευτή.
2. Η άσκηση των πιο πάνω καθηκόντων από τον πρεσβύτερο βουλευτή είναι δυνατή μόνο οσάκις οι βουλευτές δεν "αποφασίσωσιν άλλως". 5
3. Το πότε "θα αποφασίσωσιν άλλως" δεν υπόκειται σε οποιοδήποτε χρονικό περιορισμό. 10
4. Η φράση "εκτός εάν οι Βουλευταί αποφασίσωσιν άλλως" έχει κανονιστική υφή. Στόχος της είναι να προσδιορίσει ή να ρυθμίσει κανονιστικά ποιός θα ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής σε περίπτωση που οι βουλευτές δεν επιθυμούν όπως αυτά ασκούνται από τον πρεσβύτερο βουλευτή. Αυτή η ρύθμιση μπορεί να γίνει οποτεδήποτε το αποφασίσουν οι Βουλευτές. 15

Εν όψει της ερμηνείας που αναφέρεται πιο πάνω, διαπιστώνεται ότι η επίδικη απόφαση δεν παραβιάζει το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος.

20

7. Υπό Πικί, Π.:

Ο Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου κ. Πικίς, διαφώνησε με την απόφαση της πλειοψηφίας και αποφάνθηκε, συμφωνούντων και των Δικαστών Παπαδόπουλου, Χατζητσαγγάρη και Νικήτα, ότι:

25

Λόγω της φύσης της αρμοδιότητας, η ερμηνεία του Συντάγματος όπως και των νόμων, ανήκει αποκλειστικά στη δικαστική εξουσία. Η κοινοβουλευτική πρακτική παρόλο ότι διαφωτίζει για τη λειτουργία του σώματος στο παρελθόν, δεν αποτελεί βοήθημα στην ερμηνεία του Συντάγματος.

30

Το Σύνταγμα δεν αποτελεί σύνθηρες νομοθέτημα αλλά το θεμέλιο νόμο της χώρας. Η προέλευση, οι σκοποί τους οποίους υπηρετεί, καθώς και η δυναμική του, το διακρίνουν από τους νόμους οι οποίοι θεσπίζονται από την πολιτεία στο πλαίσιο και κατ' επίκληση των διατάξεών του. Οι κανόνες που διέπουν την ερμηνεία του Συντάγματος και οι ιδιαιτερότητές τους, έχουν απασχολήσει και τους Έλληνες μελητές του Συνταγματικού Δικαίου.

35

40

Η πρόσκαιρη απουσία του Προέδρου της Βουλής, αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία για την πλήρωση του κενού που δημιουργείται, και την άσκηση της εξουσίας που παρέχεται στο σώμα.

Το Άρθρο 72.3, σε συμφωνία με το λειτουργικό σχέδιο του Συντάγματος, καθορίζει τον πρεσβύτερο βουλευτή σαν τον αξιωματούχο, ο οποίος θα πληρεί το κενό εξουσίας που προκύπτει από την απουσία του Προέδρου της Βουλής. Παρέχεται όμως, εξουσία στο σώμα να ορίσει (επέξει) άλλο βουλευτή από τον πρεσβύτερο να ασκεί τα καθήκοντά του Προέδρου, για όσο χρόνο απουσιάζει. Η αναπλήρωση του Προέδρου από τον πρεσβύτερο ή άλλο βουλευτή που ήθελε οριστεί, σχετίζεται άμεσα με το κενό που δημιουργείται και έχει ως αποκλειστικό λόγο την πλήρωσή του.

Ο όρος "αποφασίσωσιν άλλως", υποδηλώνει τη λήψη συγκεκριμένης απόφασης για Βουλευτή άλλο από τον πρεσβύτερο. Δεν παρέχει ούτε εξυπακούει εξουσία για ρύθμιση άλλη, από εκείνη η οποία καθορίζεται στο Άρθρο 72.3.

Είναι σαφές από τη γλωσσική διατύπωση και διάρθρωση του Άρθρου 72.3, ότι οι διατάξεις του προβλέπουν για προσωρινή και όχι οριστική αναπλήρωση.

Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε κατά πλειοψηφία ότι το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος παρέχει εξουσία στη Βουλή να ορίσει Βουλευτή άλλο από τον Πρεσβύτερο, να αναπληρεί τον Πρόεδρο της Βουλής στην άσκηση των καθηκόντων του.

Υποθέσεις που αναφέρθηκαν:

The Republic v. Loftis 1 R.S.C.C. 30,

The Republic v. Mylonas (1985) 3 C.L.R. 1608,

Φωκάς v. Κυπριακής Δημοκρατίας (1991) 3 Α.Α.Δ. 114,

In Re Ladas and Others (1985) 3 C.L.R. 2831,

Cyprus Grain Commission Etc. v. New Vatyli Co-Operative Credit Society 4 R.S.C.C. 91,

Εκκλησία της Κύπρου, Υπόθ. 1/89, ημερ. 29.8.1989,

Ευθυμίου (1991) 3 Α.Α.Δ. 299,

Γεωργιάδης v. Κυπριακής Δημοκρατίας (1966) 3 Α.Α.Δ. 612,

<i>Κατσαράς και Άλλοι v. Κυπριακής Δημοκρατίας (1973) 3 Α.Α.Δ. 145,</i>	
<i>Κυριακίδης v. Κυπριακής Δημοκρατίας (1979) 3 Α.Α.Δ. 86,</i>	
<i>Λόρδος & Αναστασιάδης Λτδ και Άλλοι v. Επάρχου Λεμεσού (1976) 2 Α.Α.Δ. 145,</i>	5
<i>Orphanage & Training School v. Attorney-General of the Republic (1977) 1 C.L.R. 302,</i>	
<i>Αστυνομία v. Ξυδιά (1991) 2 Α.Α.Δ. 456,</i>	10
<i>Δήμος Λεμεσού v. Αρχής Τηλεπικοινωνιών Κύπρου (1994) 1 Α.Α.Δ. 311,</i>	
<i>Republic of Cyprus v. Zacharia 2 R.S.C.C. 1,</i>	15
<i>Malachtou v. Attorney-General (1981) 1 C.L.R. 543,</i>	
<i>Diagoras Development v. National Bank (1985) 1 C.L.R. 581,</i>	20
<i>Chokolingo v. A.G. of Trinidad [1981] 1 All E.R. 244,</i>	
<i>Minister of Home Affairs and Another v. Fisher and Another [1979] All E.R. 21, (P.C.),</i>	25
<i>Police v. Georghiades (1983) 2 C.L.R. 33,</i>	
<i>Attorney-General v. Georghiou (1984) 2 C.L.R. 251,</i>	30
<i>Αυτοκέφαλος Αγιωτάτη Ορθ. και Αποστ. Εκκλησία της Κύπρου v. Βουλής των Αντιπροσώπων, Υπόθ. Αρ. 515/89, ημερ. 7.2.1990.</i>	

Αίτηση.

Αίτηση από την Κοινοβουλευτική Ομάδα ΑΚΕΛ - Αριστερά Νέες Δυνάμεις για ερμηνεία, δυνάμει του Άρθρου 149(β) του Συντάγματος, του Άρθρου 72 Παράγραφος 3 του Συντάγματος, αναφορικά με την εκλογή Βουλευτή άλλου από τον πρεσβύτερο, ο οποίος να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής όταν προκύψουν οι λόγοι που ορίζει το άρθρο.	35
	40

Α. Σ. Αγγελίδης, για τους Αιτητές.

Π. Πολυβίου με Στ. Πολυβίου (κα) και κ. Γ. Χριστοφίδη, για το ΔΗΣΥ - ΔΗΚΟ.

- 5 Αλ. Μαρκίδης, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας με Τ. Πολυχρονίδου (κα), Δικηγόρο της Δημοκρατίας Α' ως *amicus curiae* του δικαστηρίου.

Cur. adv. vult.

- 10 ΠΙΚΗΣ, Π.: Το Ανώτατο Δικαστήριο κρίνει κατά πλειοψηφία ότι η φράση «αποφασίσωσιν άλλως» στο πλαίσιο του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος παρέχει εξουσία στη Βουλή να ορίσει (εκλέξει) βουλευτή άλλο από τον πρεσβύτερο να αναπληρεί τον Πρόεδρο της Βουλής στην άσκηση των καθηκόντων του, σε περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας του, ανεξάρτητα από την απουσία του Προέδρου και
15 χωρίς χρονικό περιορισμό ως προς τη διάρκειά της.

- Το σκεπτικό της απόφασης της πλειοψηφίας εκτίθεται στις αποφάσεις των Δικαστών, Χρυσοστομή, Αρτεμίδα (με την οποίαν συμφωνούν οι Δικαστές, Δημητριάδης, Νικολαΐδης και Κρο-
20 νίδης), Αρτέμη, Κωνσταντινίδα, Νικολάου και Καλλή.

- Η μειοψηφία των Δικαστών (Παπαδόπουλος, Κατζητσαγγά-
ρης, Νικήτας, και εγώ) κατέληξε σε διαφορετική απόφαση, ότι θέ-
μα αναπλήρωσης του Προέδρου της Βουλής εγείρεται μόνο στην
25 περίπτωση απουσίας (πρόσκαιρης) του και για όσο χρόνο διαρκεί, το σκεπτικό της οποίας εκτίθεται στην απόφαση που θα εκδώσω.

- ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΗΣ, Δ.: Με την παρούσα αίτηση της Κοινο-
βουλευτικής Ομάδας ΑΚΕΛ - Αριστερά Νέες Δυνάμεις, που βα-
30 σίζεται στο Άρθρο 149(β) του Συντάγματος, επιζητείται η συ-
νταγματική ερμηνεία του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος, το οποίο έχει ως ακολούθως:

- 35 “3. Εν περιπτώσει πρόσκαιρου απουσίας ή εκκρεμούσης της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ή του Αντιπροέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων, ως ορίζεται εν τη δευτέρα παραγράφω του παρόντος Άρθρου, τα καθήκοντα αυτών ασκούνται υπό του πρεσβυτέρου βουλευτού της αντιστοίχου κοινότητας, εκτός εάν οι βουλευταί της
40 τοιαύτης κοινότητας αποφασίσωσιν άλλως.”

Δε θα αναφερθώ στις ενδιαφέρουσες και εμπειριστατωμένες αγορεύσεις και εισηγήσεις του Γενικού Εισαγγελέα και των δικηγόρων που εμφανίστηκαν ενώπιόν μας. Επαρκής αναφορά γίνεται

στις αποφάσεις των αδελφών Δικαστών που είχα την ευκαιρία να μελετήσω. Για τον ίδιο λόγο δε θα αναφερθώ στο ιστορικό της υπόθεσης, ούτε στις αρχές που διέπουν την ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων.

5

Θα περιορισθώ μόνο να αναφέρω ότι συμφωνώ με την ερμηνεία του αδελφού Δικαστή Αρτεμίδα, και θα δώσω σε συντομία και τη δική μου ερμηνευτική διατύπωση που καταλήγει στο ίδιο αποτέλεσμα.

Υιοθετώντας τη γραμματική προσέγγιση, έχω τη γνώμη πως η ερμηνεία του Άρθρου 72.3 είναι η ακόλουθη:

10

Η φράση “εκτός εάν οι Βουλευταί αποφασίσωσιν άλλως” αναφέρεται στην πρόνοια περί άσκησης των καθηκόντων του Προέδρου της Βουλής από τον πρεσβύτερο βουλευτή σε περίπτωση που προκύπτουν οι λόγοι που ορίζει το άρθρο. Η πρόνοια αυτή έχει κανονιστική υφή και δίδει το δικαίωμα και τη διακριτική ευχέρεια στη Βουλή, χωρίς χρονικούς ή άλλους περιορισμούς, οποτεδήποτε και χωρίς εκ των προτέρων να προκύψουν οι λόγοι που ορίζει το σχετικό άρθρο, να αποφασίσει “άλλως” και ανατρέποντας την πρόνοια περί προεδρίας της Βουλής από τον πρεσβύτερο, να καθορίσει ποιος θα ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου όταν προκύψουν οι λόγοι που ορίζει το άρθρο.

15

20

Η ερμηνεία αυτή είναι και ευεργετική για την εύρυθμη λειτουργία της Βουλής και του Κράτους, γιατί δίδεται η ευχέρεια στη Βουλή, όποτε και όπως ήθελε αποφασίσει, να προεπιλέγει και να προκαθορίζει το Βουλευτή που θα ασκεί τα τόσο σημαντικά καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής - στα οποία υπό ορισμένες προϋποθέσεις περιλαμβάνεται και η άσκηση καθηκόντων Προέδρου της Δημοκρατίας - αντί τα καθήκοντα αυτά να ασκούνται είτε από πρόσωπο με μόνο κριτήριο την ηλικία, είτε από πρόσωπο που θα αποφασίσει η Βουλή, όταν προκύψουν οι λόγοι που ορίζει το άρθρο και όχι ναυρίτερα. Τέτοια ενδεχόμενα είναι δυνατό να δημιουργούν δυσχέρειες και να περικλείουν κινδύνους.

25

30

35

ΑΡΤΕΜΙΔΗΣ, Δ.: Στις 13.6.96 η Βουλή των Αντιπροσώπων, επικαλούμενη τις διατάξεις του άρθρου 72.3 του Συντάγματος, αποφάσισε όπως ο βουλευτής Νίκος Αναστασιάδης ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής, σε περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας ή όταν κενωθεί η θέση του και μέχρι πληρώσεώς της. Η απόφαση ελήφθη με πλειοψηφία, που απαρτιζόταν από τους βουλευτές των κομμάτων ΔΗΣΥ-ΔΗΚΟ, ενώ η μειοψηφία των κομμάτων ΑΚΕΛ - ΕΔΕΚ την καταψήφισαν. Η αντίθετη τοποθέτηση των δυο κομμα-

40

5 τικών ομάδων βασίζεται στη διαφορετική ερμηνεία που δίδουν στις διατάξεις του πιο πάνω άρθρου. Γι' αυτό και η Βουλή, δυνάμει του άρθρου 149(β) του Συντάγματος, απευθύνεται στο Ανώτατο Δικαστήριο, που έχει αποκλειστική δικαιοδοσία ερμηνείας του Συντάγματος, καλώντας το να ερμηνεύσει το επίμαχο άρθρο.

10 Σε προηγούμενη διαδικασία το Ανώτατο Δικαστήριο έδωσε άδεια στη Βουλή να ενεργοποιήσει τις διατάξεις του άρθρου 149(β) κρίνοντας πως εκ πρώτης όψεως εδημιουργείτο ζήτημα ερμηνείας του επίμαχου άρθρου. Έχω και τώρα τη γνώμη πως τέτοιο θέμα εγείρεται, και ως εκ τούτου προχωρώ στη συζήτησή του.

15 Είναι το κατάλληλο σημείο να ενθέσουμε εδώ το επίμαχο προς ερμηνεία άρθρο:

20 "72.3 Εν περιπτώσει προσκαίρου απουσίας ή εκκρεμούσης της πληρώσεως κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ή του Αντιπροέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων, ως ορίζεται εν τη δευτέρα παραγράφω του παρόντος άρθρου, τα καθήκοντα αυτών ασκούνται υπό του πρεσβυτέρου Βουλευτού της αντιστοίχου κοινότητας, εκτός εάν οι Βουλευταί της τοιαύτης κοινότητας αποφασίσουν άλλως".

25 Είχαμε την ευκαιρία να ακούσουμε τις εμπειριστατωμένες αγορεύσεις των δικηγόρων κ. Αγγελίδη, εκ μέρους των κομμάτων ΑΚΕΛ-ΕΔΕΚ, κ. Π. Πολυβίου για τα κόμματα ΔΗΣΥ-ΔΗΚΟ και του Γενικού Εισαγγελέα της Δημοκρατίας, που κλήθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο ως φίλος του Δικαστηρίου. Ο Γενικός Εισαγγελέας και ο κ. Πολυβίου εισηγήθηκαν πως η Βουλή λειτούργησε μέσα στις αρμοδιότητες που της παρέχονται από το υπό συζήτηση άρθρο. Αντίθετη ήταν η άποψη του κ. Αγγελίδη. 30 Ειδικότερα, ο Γενικός Εισαγγελέας και κ. Πολυβίου, εισηγήθηκαν πως η γραμματική και τελεολογική ερμηνεία του άρθρου οδηγούν στην άποψη ότι δίδεται απεριόριστη εξουσία στη Βουλή να αποφασίζει πως, καθήκοντα Προέδρου, σε περίπτωση προσκαίρου απουσίας του ή εκκρεμούσης της πληρώσεως του κενωθέντος αυτού αξιώματος, ασκούνται από άλλο βουλευτή, 35 αντί του πρεσβύτερου. Λαμβανομένης δε τέτοιας απόφασης, αυτή ισχύει μονίμως, εκτός βέβαια αν την αλλάξει η ίδια η Βουλή.

40 Ο κ. Αγγελίδης προτείνει πως η Βουλή τότε μόνο δικαιούται να αποφασίσει πως κάποιος άλλος βουλευτής, αντί του πρεσβύτερου, θα εκτελεί τα καθήκοντα του Προέδρου της, κάθε φορά και ξεχωριστά όταν συντρέχουν οι λόγοι που καθορίζει το αρ-

θρο, δηλαδή σε περίπτωση προσκαίρου απουσίας ή εκκρεμότητας της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου.

Κατά τη διάρκεια της συζήτησης έγινε αναφορά στους κανόνες ερμηνείας νομοθετικών κειμένων και ειδικότερα συνταγματικών διατάξεων. Προτάθηκε εκ μέρους του Γενικού Εισαγγελέα και του κ. Πολυβίου η διασταλτική ερμηνεία, ώστε να διασφαλιστεί στη νομοθετική εξουσία της πολιτείας η αρμοδιότητα να αποφασίζει "τα του οίκου της", εφόσον το υπό συζήτηση άρθρο αναφέρεται αποκλειστικά στη λειτουργία της. Η ερμηνευτική αυτή αρχή, με αναφορά στη διασφάλιση των αρμοδιοτήτων των τριών εξουσιών της πολιτείας, πάντοτε βέβαια μέσα στα πλαίσια του Συντάγματος, συζητήθηκε και υιοθετήθηκε στην υπόθεση *Γ. Λαδάς κ.ά.* (1985) 3 Α.Α.Δ. σελ. 2845. 5
10

Ο κ. Αγγελίδης εισηγήθηκε πως η γραμματική ερμηνεία του άρθρου, η δομή του Συντάγματός μας και ιδιαίτερα οι ρυθμίσεις του σε ότι αφορά τους αξιωματούχους της πολιτείας, δεν αφήνουν περιθώρια άλλης ερμηνείας παρά αυτής που προτείνει. 15

Έχω τη γνώμη, πως δεν ισχύει συγκεκριμένος ή εξειδικευμένος ερμηνευτικός κανόνας για συνταγματικές διατάξεις. Η ερμηνεία τους συναρτάται απόλυτα με το περιεχόμενο της διάταξης, τη δυναμική δηλαδή του κανόνα που θέτει. Όταν, π.χ., ερμηνεύονται διατάξεις που διασφαλίζουν θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες του ατόμου, η ερμηνεία θα αποκλίνει υπέρ της διακήρυξης των δικαιωμάτων αυτών. Αυστηρά γραμματική, αποδίδοντας δηλαδή τη συνήθη ερμηνεία του λόγου του κειμένου, θα είναι όπου τούτος είναι ρητός. Παντοτινός στόχος είναι να λειτουργήσει ο νομικός κανόνας σύμφωνα με τον εμφανή ή υπέρποντα σ' αυτόν σκοπό του νομοθέτη. Ειδικότερα, όπου συνταγματικές διατάξεις αφορούν στην αρμοδιότητα των τριών εξουσιών, ή άλλων οργάνων της πολιτείας, υιοθετείται η διασταλτική ερμηνεία, εφόσον βέβαια δεν οδηγεί σε σύγκρουση με άλλα δικαιώματα που διασφαλίζει το Σύνταγμα. Ας μου επιτραπεί να επαναλάβω, με ταπεινότητα, κάτι που είπα και προηγουμένως: 20
25
30
35

"Η προσπάθεια εμπέδωσης ευνομούμενης πολιτείας βοηθείται αν η κάθε μια από τις 3 εξουσίες της πολιτείας σέβεται τα όρια αρμοδιότητας της άλλης σε αντίθεση με την εκδήλωση υπέρμετρου ζήλου στη διαφύλαξη των δικών της ορίων αρμοδιότητας, που δυνατό να οδηγήσει σε σύγκρουση." 40

Η ερμηνεία του επίμαχου άρθρου που υιοθετώ είναι η ακόλουθη:

- 5 (α) Η καταληκτική φράση της παραγράφου 3 του άρθρου "εκτός εάν οι βουλευταί της τοιαύτης κοινότητος αποφασίσωσι άλλως ..." αναφέρεται και αφορά στο πρόσωπο που εκτελεί τα καθήκοντα του Προέδρου, και που από το Σύνταγμα ορίζεται ως ο πρεσβύτερος βουλευτής. Η Βουλή, κατά συνέπεια, μπορεί να αποφασίσει πως τα καθήκοντα του Προέδρου της θα εκτελεί άλλος βουλευτής από τον πρεσβύτερο. Η εναρκτήρια φράση της παραγράφου "εν περιπτώσει προσωαίρου απουσίας ή εκκρεμούσης της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ..." ορίζει 10 μονίμως τις περιστάσεις, που όταν λειτουργήσουν, καθήκοντα Προέδρου της Βουλής εκτελεί ο πρεσβύτερος βουλευτής. Το άρθρο ορίζει το πρόσωπο, με την ιδιότητα του πρεσβύτερου, που εκτελεί τα καθήκοντα του Προέδρου, όταν προκύψουν οι περιστάσεις που ορίζει το άρθρο. Η φράση επομένως "εκτός εάν οι 15 βουλευταί της τοιαύτης κοινότητος αποφασίσωσι άλλως" αναφέρεται στο πρόσωπο που ορίζει το άρθρο να προεδρεύει, δίδοντας έτσι το απόλυτο δικαίωμα στη Βουλή να αποφασίσει ποιός θα είναι αυτός ο βουλευτής, που θα ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της, όταν προκύπτουν οι περιστάσεις που το άρθρο ορίζει. 20
- (β) Αναφέρομαι συνεχώς στη "Βουλή", όπως λειτουργεί νόμιμα σήμερα, βάσει της αρχής του δικαίου της ανάγκης. Παρατηρώ όμως, για σκοπούς ερμηνείας του άρθρου, πως τούτο αφορά σε αποκλειστική αρμοδιότητα των βουλευτών της Ελληνικής 25 κοινότητος. Η συνταγματική διάταξη δίδει στους βουλευτές αυτούς απόλυτη ευχέρεια να αποφασίζουν ποιός εξ αυτών βουλευτής θα εκτελεί τα καθήκοντα Προέδρου, σε περίπτωση που επιθυμούν άλλη διευθέτηση από αυτή που προβλέπει το Σύνταγμα, όταν ορίζει δηλαδή τον πρεσβύτερο βουλευτή. 30
- (γ) Ανεξάρτητα από τη γραμματική ερμηνεία, που αποδίδεται στην επίμαχη διάταξη, παρατηρώ πως η προσέγγιση αυτή απολήγει και στην εύρυθμη λειτουργία της Βουλής γιατί, όποτε απουσιάζει ο πρόεδρος της, και τούτο μπορεί να είναι από λίγα λεπτά μέχρι αρκετές ημέρες, δε θα τίθεται καθε φορά ζήτημα ποιός θα 35 εκτελεί τα καθήκοντά του, (σύμφωνα με το Σύνταγμα όλες οι συνεδριάσεις της Βουλής προεδρεύονται), μιας και η εκτελεστική θέση της είναι η λύση που η ίδια έδωσε με την απόφασή της. Παρατηρώ επίσης πως ο Πρόεδρος της Βουλής, ή ο εκτελών καθήκοντα Προέδρου της, προεδρεύει της Δημοκρατίας, εν περιπτώσει προσωρινής απουσίας ή προσωρινού κωλύματος του Προέδρου της Δημοκρατίας. (άρθρο 36.2 του Συντάγματος). 40

ΑΡΤΕΜΗΣ, Δ.: Είχα την ευκαιρία να μελετήσω τις αποφά-

σεις των αδελφών Δικαστών στην υπόθεση και συμφωνώ με αυτές όσον αφορά το μέρος που αναφέρεται στο ιστορικό της υπόθεσης καθώς και στο θέμα που εγείρεται προς ερμηνεία.

Αναφορικά με την κατάληξη και το σκεπτικό, συμφωνώ με τις αποφάσεις πλειοψηφίας των Δικαστών Χρυσοστομή, Αρτεμίδα, Κωνσταντινίδα και Νικολάου και θα ήθελα να προσθέσω τα ακόλουθα. 5

Η φράση “εν περιπτώσει πρόσκαιρου απουσίας ή εκκρεμούσης της πλήρωσεως κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ... της Βουλής” στο Άρθρο 72.3 του Συντάγματος συναρτάται άμεσα και μόνο με την άσκηση των καθηκόντων “υπό του πρεσβύτερου Βουλευτού”. Τέτοια χρονική συνάρτηση με την φράση “εκτός εάν οι Βουλευταί της τοιαύτης κοινότητας αποφασίσωσιν άλλως” ουδόλως προκύπτει από το κείμενο. 10 15

Με άλλα λόγια, ο πρεσβύτερος αντικαθιστά τον Πρόεδρο μόνο όταν επέλθει η πρόσκαιρη απουσία ή η εκκρεμότητα πλήρωσης του κενωθέντος αξιώματος, αλλά η διαφορετική απόφαση των βουλευτών, το ολιγότερο που μπορεί να λεχθεί, είναι ότι δεν αποκλείεται να ληφθεί σε χρονικό στάδιο προγενέστερο της έγερσης συγκεκριμένης τέτοιας περίπτωσης και να καλύπτει ολόκληρη την υπόλοιπη θητεία της Βουλής, χωρίς βέβαια να εμποδίζεται μελλοντικά η αλλαγή της απόφασης αυτής. 20 25

Με βάση το λεκτικό του Άρθρου 72.3 κρίνω ότι το χρονικό σημείο της άσκησης του δικαιώματος των βουλευτών να “αποφασίσωσιν άλλως” αφήνεται ανοικτό και έτσι είμαι της γνώμης, ότι θα μπορούσαν να αποφασίζουν επί του προκειμένου και ειδικά και ξεχωριστά σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας ή εκκρεμούσης της πλήρωσης κενωθέντος αξιώματος, αν τούτο επέλεγαν. 30

Ως εκ τούτου, καταλήγω και εγώ ότι η εξουσία των Βουλευτών της Ελληνικής κοινότητας να “αποφασίσωσιν άλλως” μπορούσε να ασκηθεί, όπως ασκήθηκε, και πριν την έγερση περίπτωσης πρόσκαιρης απουσίας ή εκκρεμότητας της πλήρωσης του κενωθέντος αξιώματος. 35 40

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Δ.: Στις 13 Ιουνίου 1996, η Βουλή των Αντιπροσώπων αποφάσισε κατά πλειοψηφία ως ακολούθως:

“Η Βουλή των Αντιπροσώπων ασκώντας το παρεχόμενο σ’ αυ-

τή δικαίωμα, σύμφωνα με το Άρθρο 72, παράγραφος 3 του Συντάγματος, αποφασίζει ως ακολούθως:

- 5 (α) Σε περίπτωση προσωρινού καλύματος ή πρόσκαιρης απουσίας ή αν κενωθεί η θέση του Προέδρου της Βουλής και μέχρι πληρώσεως της θέσεως, όπως το Άρθρο 72, παράγραφος 2 του Συντάγματος προβλέπει, τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής θα ασκεί ο βουλευτής κ. Νίκος Αναστασιάδης.
- 10 (β) Σε περίπτωση καλύματος ή απουσίας ή αδυναμίας εκτέλεσης των προσωρινών καθηκόντων από τον εν λόγω βουλευτή, καθήκοντα αναπληρώσεως του Προέδρου της Βουλής, θα ασκεί ο γηραιότερος ή και τούτου καλυμμένου, οι αμέσως επόμενοι τούτου βουλευτές κατά ηλικία ιεραρχούμενοι.

15

Το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος προβλέπει ως ακολούθως:

- 20 “Εν περιπτώσει προσκαιρου απουσίας ή εκκρεμούσης της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ή του Αντιπροέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων, ως ορίζεται εν τη δευτέρα παραγράφω του παρόντος άρθρου, τα καθήκοντα αυτών ασκούνται υπό του πρεσβυτέρου βουλευτού της αντιστοίχου κοινότητας, εκτός εάν οι βουλευταί της τοιαύτης κοινότητας αποφασίσωσιν άλλως.”

25

- 30 Επειδή εκδηλώθηκε διαφωνία μεταξύ της πλειοψηφίας και της μειοψηφίας περί την έννοια του Άρθρου 72.3, η Βουλή των Αντιπροσώπων έκρινε ομόφωνα, πως ήταν αναγκαίο να ζητηθεί αποσαφήνιση ή ερμηνεία του, κατά τις διατάξεις του Άρθρου 149(β) του Συντάγματος. Κατά συμμόρφωση προς τον Κανονισμό 15(2)(β) του Διαδικαστικού Κανονισμού του Ανωτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου, οι αιτητές ζήτησαν άδεια για έναρξη διαδικασίας προς ερμηνεία του Άρθρου 72.3 (βλ. *The Republic v. N. P. Loftis* 1 R.S.C.C. 30, (*The Cyprus Grain Commission etc v. The New Vatyli Co-operative Credit Society*, 4 R.S.C.C. 91, *In Re Ladas and Others* (1985) 3 C.L.R. 2831, Αίτηση της Εκκλησίας της Κύπρου 1/89 ημερομηνίας 29 Αυγούστου 1989, *Ευθυμίου* (1991) 3 Α.Α.Δ. 299). Εγκρίθηκε το αίτημα και με την αίτηση που καταχωρίστηκε, προσδιορίζονται τα ακόλουθα ως εγείρομενα ζητήματα:

40

- “1. Εάν εμπεριέχει η Συνταγματική αυτή διάταξη εξουσία ώστε η Βουλή των Αντιπροσώπων μετά την εκλογή του Προέδρου της, να μπορεί συνταγματικά να προκαθορίσει με απόφαση της ότι συγκεκριμένος βουλευτής θα έχει την εξουσία να ασκεί σε περι-

πτωση που θα προκύψει προσωρινό κώλυμα ή πρόσκαιρη απουσία ή θα κενωθεί η θέση του Προέδρου της Βουλής και μέχρι πλήρωσής της θέσης, τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής.

2. Εάν εμπεριέχει η διάταξη αυτή του Συντάγματος εξουσία ώστε η Βουλή να μπορεί συνταγματικά να αποφασίσει μετά που όρισε συγκεκριμένο βουλευτή για να ασκεί τα καθήκοντά του Προέδρου της Βουλής όπως η πιο πάνω παράγραφος 1, ότι σε περίπτωση κωλύματος ή απουσίας ή αδυναμίας εκτέλεσης των προσωρινών καθηκόντων του ορισθέντος κατά τα πιο πάνω Βουλευτή, τα καθήκοντα αναπλήρωσης του Προέδρου θα ασκεί ο γηραιότερος ή και τούτου κωλυομένου οι αμέσως επόμενοι τούτου Βουλευτές κατά ηλικία ιεραρχούμενοι.”

Περιλαμβάνεται στην αίτηση και αίτημα για απόφαση ή δήλωση του Δικαστηρίου, ότι η απόφαση της Βουλής είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα και, επομένως, νομικά ανίσχυρη αλλά, όπως υποδείχθηκε και κατά την ακρόαση, αντικείμενο αυτής της διαδικασίας μπορεί να είναι μόνο η ερμηνεία του Συντάγματος.

Ένας ήταν ο άξονας γύρω από τον οποίο περιστράφηκε η агόρευση του κ. Αγγελίδη ο οποίος εκπροσώπησε τους αιτητές. Εισηγείται πως, κατά την ορθή ερμηνεία του Άρθρου 72.3, συνιστά προϋπόθεση για την ενεργοποίηση της εξουσίας των βουλευτών “της τριαύτης κοινότητας” να “αποφασίσωσιν άλλως” η πράγματι εκδήλωση των περιστάσεων που αναφέρονται σ’ αυτό. Χωρίς την ύπαρξη αυτής της γενεσιουργού αιτίας, όπως τη χαρακτήρισε, ο προκαθορισμός βουλευτή, ο οποίος θα ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου για αόριστο χρόνο, οποτεδήποτε θα επισυμβούν οι περιστάσεις που καθορίζει το άρθρο, συνιστά ορισμό αναπληρωτή Προέδρου της Βουλής που είναι θεσμός ή αξιωματούχος άγνωστος στο Σύνταγμα. Αν ήθελε το Σύνταγμα τέτοια δυνατότητα, θα την πρόβλεπε ρητά όπως στην περίπτωση του Άρθρου 36.2 ως προς την αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας. Πρότείνει πως γενικά ή αναπλήρωση προϋποθέτει ύπαρξη θέματος αναπλήρωσης και παρέπεμψε σε σειρά ελληνικών συγγραμμάτων και εκδόσεων αναφορικά με την έννοια του όρου, στο πλαίσιο όμως ρυθμίσεων που δε συσχετίστηκαν προς τη συζητούμενη. (Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο - Ν. Σαριπόλου, Τρίτη Έκδοση Τόμος Α' σελ. 403-404, Π. Παράρα - Σύνταγμα 1979 - Corpus I σελ. 428-429, Χρ. Σγουρίτσα - Συνταγματικό Δίκαιο σελ. 306-310, Ε. Βενιζέλος - Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου (1991) σελ. 394 κ.επ., Δ.Θ. Τσάτσου - Συνταγματικό Δίκαιο Τόμος Β' έκδοση Β' 1993 σελ. 212, Σπηλιωτόπουλου - Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου 1988 σελ. 123 και 125,

5 Νομικό Βήμα, Τόμος 39 (1991) Τεύχη 1 ως 9). Επικαλέστηκε επίσης τις υποθέσεις *Republic v. Mylonas* (1985) 3 C.L.R. 1608 και *Φωκιάς v. Δημοκρατίας* (1991) 3 Α.Α.Δ. 114 που αφορούσαν στα άρθρα 42 και 47 αντιστοίχως του περί Δημόσιας Υπηρεσίας Νόμου του 1967 (Ν. 33/67). Και τελικά την υπόθεση *In Re Ladas and Others* (1985) 3 C.L.R. 2831 που αφορούσε στην ερμηνεία του Άρθρου 72.1 του Συντάγματος, κυρίως όμως για να υποστηρίξει πως η απόφαση της Βουλής όφειλε να είχε δημοσιευτεί. Ζήτημα που δεν εγείρεται για να μας απασχολήσει σ' αυτή τη διαδικασία.

10

15 Η απόφαση της Βουλής λήφθηκε, αφού πρώτα γνωμάτευσε ο Γενικός Εισαγγελέας, πως η Βουλή "μπορεί να εκλέξει βουλευτή ο οποίος να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής στις περιπτώσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του Άρθρου 72 του Συντάγματος η οποία εκλογή να ισχύει για ακαθόριστο χρονικό διάστημα, υπό την έννοια ότι η βουλή δε θα επανέρχεται να εκλέγει τέτοιο βουλευτή σε κάθε πρόσκαιρη απουσία του Προέδρου της Βουλής". Νοουμένου ότι "οι βουλευτές μπορούν οποτεδήποτε να τροποποιήσουν ή να ανακαλέσουν την οποιαδήποτε επί του θέματος απόφασή τους".

20

25 Η αιτιολόγηση της γνωμάτευσης του Γενικού Εισαγγελέα αποτέλεσε και τον πυρήνα της αγόρευσης του κ. Πολυβίου που εκπροσώπησε τα κόμματα ΔΗΣΥ και ΔΗΚΟ, και, βέβαια, στη συνέχεια του ίδιου του Γενικού Εισαγγελέα ο οποίος εμφανίστηκε ως φίλος του Δικαστηρίου. Υπάρχει ένα σημείο το οποίο μπορεί να διασαφηνιστεί εξ αρχής. Στη γνωμάτευση γίνεται αναφορά στο γεγονός ότι ακολουθήθηκε σύστημα όμοιο με το συζητούμενο τόσο από τους βουλευτές της ελληνικής κοινότητας της Βουλής του 1960 όσο και από τους Βουλευτές της Βουλής του 1970. Αυτά τα "ερμηνευτικά προηγούμενα" όπως τα χαρακτήρισε ο Γενικός Εισαγγελέας ή αυτή η "κοινοβουλευτική πρακτική" όπως τη θεώρησε ο κ. Πολυβίου, δεν είναι δυνατό να προσλάβουν σημασία τέτοια ώστε να αλλοιώνεται η ρητή διάταξη του Άρθρου 149 του Συντάγματος σύμφωνα με την οποία "το Ανώτατον Συνταγματικό Δικαστήριο αποκλειστικῆν δικαιοδοσίαν ... ερμηνείας του παρόντος Συντάγματος εν περιπτώσει ασαφείας ..."

30

40 Η βασική εισήγηση του Γενικού Εισαγγελέα και του κ. Πολυβίου στηρίχτηκε σε ό,τι προκύπτει, όπως υποστήριξαν, από τη γραμματική ερμηνεία του Άρθρου. Το Άρθρο δεν καθορίζει ρητά χρονική στιγμή κατά την οποία οι βουλευτές, αν θελήσουν, ασκούν την εξουσία τους να "αποφασίσωσιν άλλως". Αντίθετα, η χρήση του ρήματος "αποφασίσωσιν" αντί "αποφασίζουνσιν", συνηγορεί υπέρ

της δυνατότητας για λήψη μιας απόφασης που θα ισχύει για αόριστο αριθμό περιπτώσεων. Η άσκηση της εξουσίας αυτής εκ των προτέρων, πριν δηλαδή την επέλευση των περιστάσεων που αναφέρονται, δεν απολήγει σε δημιουργία θεσμού ή αξιώματος. Δεν ορίζεται αναπληρωτής Πρόεδρος της Βουλής, αλλά βουλευτής, ο οποίος θα ασκεί τα καθήκοντα που θα ασκούσε ο πρεσβύτερος βουλευτής, αν δεν αποφασιζόταν άλλως. 5

Ήταν η διαζευκτική τους πρόταση πως ακόμα και στην περίπτωση κατά την οποία θα φαινόταν πως ενυπάρχει αμφιβολία ως προς το αληθές νόημα του άρθρου, αυτή θα έπρεπε να αρθεί με τρόπο που να μεγιστοποιεί και όχι να ελαχιστοποιεί τις εξουσίες της Βουλής. Η Βουλή είναι άμεσο όργανο του Κράτους, αυτοτελές και ανεξάρτητο και το θέμα αφορά στην ίδια τη διαδικασία και λειτουργία της. Έγινε αναφορά στο Δ.Θ. Τσάτσο - Συνταγματικό Δίκαιο, Έκδοση 1985, Τόμος Α, σελ. 150 κ.επ. ως προς τις αρχές ερμηνείας και τονίστηκε ιδιαίτερα πως και από τελεολογικής άποψης θα έπρεπε η "άλλη απόφαση της Βουλής" ως κανονιστικής φύσης να μπορεί να είναι γενικού χαρακτήρα. Τονίστηκε συναφώς η σειρά των πρακτικών προβλημάτων που θα αναφύονταν αν, με δοσμένη τη βούληση της πλειοψηφίας να μη ασκεί καθήκοντα Προέδρου ο πρεσβύτερος βουλευτής, χρειαζόταν κάθε φορά, ακόμα και για απουσία του Προέδρου ελάχιστης διάρκειας, να αποφασίζεται άλλως. Είτε στο πλαίσιο συνεχιζόμενων συνεδριών είτε σε επί τούτου συνεδρίες της Βουλής. 10
15
20
25

Για τους λόγους που θα εξηγήσω, θεωρώ ότι από τις πιο πάνω συζητηθείσες ως πιθανές ερμηνείες του άρθρου 72.3, ορθή είναι η δεύτερη. Δε θεωρώ κατ' αρχάς πως οι κανόνες της γραμματικής οδηγούν προς τη μιά ή την άλλη κατεύθυνση. Από την άλλη όμως, δε συμμερίζομαι την άποψη, πως μπορεί να τίθεται ζήτημα αναζήτησης κάποιας γενικής έννοιας της "αναπλήρωσης", όρο που ούτως ή άλλως δε χρησιμοποιεί το Άρθρο, η οποία θα συνιστούσε σταθερό γνώμονα. Πολύ λιγότερο δεν μπορώ να δεχθώ την αντίληψη πως θα έπρεπε να προσδώσουμε στο Άρθρο το στενότερο νόημα επειδή, ως θέμα κάποιας γενικής αρχής, ο ορισμός προσώπου που θα ασκεί καθήκοντα αντί άλλου ως αναπληρών ή έστω αναπληρωτής, αν αυτή ήταν η περίπτωση, προϋποθέτει πράγματι απουσία του αναπληρουμένου. Ο εκ των προτέρων ορισμός αναπληρούντος ή ασκούντος καθήκοντα αντί άλλου είναι θέμα βούλησης του Νομοθέτη, εν προκειμένω του Συνταγματικού, που δεν υπόκειται σε υπεράνω περιορισμούς εξ αιτίας του όποιου νοήματος θα προσεδίδετο σ' αυτούς τους όρους, έξω από το πλαίσιο της συγκεκριμένης διάταξης. Και έχουμε ακριβώς το Άρθρο 36.2 το οποίο ορίζει εξ αρχής τους ανα- 30
35
40

5 πληρούντες τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας αλλά και το ίδιο το Άρθρο 72.3. Το οποίο, εφόσον δεν αποφασίσουν οι βουλευτές άλλως, ορίζει, και πάλιν εκ των προτέρων, πως στις περιπτώσεις που καθορίζονται τα καθήκοντα του Προέδρου ασκούνται από τον πρεσβύτερο βουλευτή.

10 Νομίζω πως μπορεί να λεχθεί με ασφάλεια, ότι η αυτοτελής διάταξη του άρθρου 72.3, εννοεί να αφήσει τον τελικό λόγο πάνω στο θέμα στους βουλευτές τους ίδιους. Δεν αντιλαμβάνομαι τις

15 Συμφωνώ πως δεν προκύπτει από το Άρθρο 72.3 προσδιορισμός ορισμένου χρόνου άσκησης της εξουσίας που ανατίθεται στους βουλευτές και πως ο εκ των προτέρων ορισμός βουλευτή που θα ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής, όπως θα τα ασκούσε ο πρεσβύτερος των βουλευτών, δεν αποκλείεται από τις διατάξεις του. Κατά τη γνώμη μου, το άρθρο 72.3 αφήνει στους βουλευτές ελευθερία δράσης προς ρύθμιση ζητήματος που κατ' εξοχήν αφορά στη Βουλή. Η δυνατότητα άσκησης της εξουσίας που παρέχεται στους βουλευτές δεν τελεί υπό την αίρεση της επέλευσης πρόσκαιρης απουσίας του Προέδρου ή της εκκρεμότητας της πλήρωσης του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου. Αυτές οι περιστάσεις δεν αποκτούν ένα νόημα όταν δεν αποφασίσουν οι βουλευτές άλλως και άλλο όταν προτίθενται να αποφασίσουν άλλως. Ένα μπορεί να είναι το νόημα και η επενέργειά τους. Συνιστούν τις περιστάσεις που όταν επέρχονται ασκούνται τα καθήκοντα του Προέδρου είτε από το βουλευτή που ενδεχομένως ορίζεται είτε από τον πρεσβύτερο, ανάλογα με την περίπτωση, και δεν είναι προϋπόθεση για την άσκηση της εξουσίας των βουλευτών να αποφασίσουν άλλως.

35 Αποφαίνομαι, επομένως, καταφατικά σε σχέση με τα εγείρομενα ζητήματα ερμηνείας όπως αυτά προσδιορίστηκαν. Σε σχέση με το δεύτερο, μπορεί επιπρόσθετα να σημειωθεί, πως το Σύνταγμα δεν περιέχει πρόνοια που να καλύπτει ρητά την πρόσκαιρη απουσία του ασκούντος τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής.

40 ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Δ.: Το προς εξέταση ζήτημα αφορά στην ερμηνεία του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος το οποίο διαλαμβάνει ότι:

“3. Εν περιπτώσει πρόσκαιρου απουσίας ή εκκρεμότητας της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ή

του Αντιπροέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων, ως ορίζεται εν τη δευτέρα παραγράφω του παρόντος άρθρου, τα καθήκοντα αυτών ασκούνται υπό του πρεσβυτέρου βουλευτού της αντιστοίχου κοινότητας, εκτός εάν οι βουλευταί της τούτης κοινότητας αποφασίσωσιν άλλως.”

5

Παραθέτω με συντομία το ιστορικό. Στις 13 Ιουνίου 1996 η Βουλή των Αντιπροσώπων επικαλούμενη το Άρθρο 72.3 αποφάσισε κατά πλειοψηφία όπως:

10

“(α) Σε περίπτωση προσωρινού κωλύματος ή πρόσκαιρης απουσίας ή αν κενωθεί η θέση του Προέδρου της Βουλής και μέχρι πληρώσεως της θέσεως, όπως το Άρθρο 72, παράγραφος 2 του Συντάγματος προβλέπει, τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής θα ασκεί ο βουλευτής κ. Νίκος Αναστασιάδης.

15

(β) Σε περίπτωση κωλύματος ή απουσίας ή αδυναμίας εκτέλεσης των προσωρινών καθηκόντων από τον εν λόγω βουλευτή, καθήκοντα αναπληρώσεως του Προέδρου της Βουλής θα ασκεί ο γηραιότερος ή και τούτου κωλυόμενοι οι αμέσως επόμενοι τούτου βουλευτές κατά ηλικία ιεραρχούμενοι.”

20

Η απόφαση λήφθηκε μετά την εκλογή Προέδρου χωρίς την έλευση σε εκείνο το στάδιο του ενός ή του άλλου ενδεχομένου που θα καθιστούσε αναγκαία την άσκηση των καθηκόντων Προέδρου από άλλο βουλευτή. Σκοπός της απόφασης ήταν να ρυθμίσει το θέμα για το μέλλον.

25

Η μειοψηφία, ενεργώντας με τη σύμφωνη γνώμη της Βουλής των Αντιπροσώπων, αποτάθηκε στο Ανώτατο Δικαστήριο για άδεια να υποβάλει αίτηση δυνάμει του Άρθρου 149(β) του Συντάγματος για ερμηνεία του Άρθρου 72.3. Η διάσταση που προέκυψε μεταξύ πλειοψηφίας και μειοψηφίας αφορούσε το κατά πόσο η εξουσία των βουλευτών της αντιστοιχης κοινότητας να “αποφασίσωσιν άλλως” δύναται να ασκηθεί πριν από την έλευση των ενδεχομένων στα οποία αναφέρεται η διάταξη, ρυθμίζοντας έτσι για το μέλλον την αντιμετώπισή τους, ή κατά πόσο περιορίζεται στην απομονωμένη αντιμετώπιση του κάθε ενδεχομένου όταν και εφόσον αυτό προκύψει και για όσο διαρκεί. Το Άρθρο 149(β) του Συντάγματος παρέχει στο Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο αποκλειστική δικαιοδοσία για την ερμηνεία του Συντάγματος σε περίπτωση ασάφειας. Την πρόσβαση στο Δικαστήριο ρυθμίζει ο Κ. 15(2)(β) του περί Ανωτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου Διαδικαστικού Κανονισμού του 1962.

30

35

40

Καθώς προκύπτει από τη νομολογία, η δικαιοδοσία ασκείται νοουμένου ότι παρουσιάζεται πρόβλημα ασάφειας και οι αιτητές νομιμοποιούνται στο αίτημα για ερμηνεία συνεπεία αναφύσεως διαφοράς η επίλυση της οποίας καθίσταται αναγκαία. [Βλ. 5 *Cyprus Grain Commission Etc. v. New Vatyli Co-Operative Credit Society*, 4 R.S.C.C. 91 *In re Ladas and Others* (1985) 3 C.L.R. 2823, *Αίτηση Εκκλησίας της Κύπρου*, Αρ. 1/89 ημερ. 29 Αυγ. 1989, *Αίτηση Ευθύμιου Ευθυμίου* (1991) 3 Α.Α.Δ. 299.] Στις 12 Ιουλίου 1996 το Ανώτατο Δικαστήριο παρέσχε άδεια.

10

Η αίτηση για ερμηνεία καταχωρήθηκε στις 2 Αυγούστου 1996 και η ακρόαση διεξήχθη στις 13 Σεπτεμβρίου 1996. Στην αίτηση το ανακύψαν ζήτημα ερμηνείας διατυπώθηκε με τα ακόλουθα δύο ερωτήματα στα οποία το καθαυτό ζήτημα συνδέθηκε προς τη ληφθείσα απόφαση:

15

“1.1 Εάν εμπεριέχει η διάταξη αυτή εξουσία ώστε η Βουλή των Αντιπροσώπων να αποφασίζει μετά την εκλογή του Προέδρου της, να προκαθορίσει ότι συγκεκριμένος Βουλευτής θα ασκεί σε περίπτωση που θα προκύψει προσωρινό κώλυμα ή πρόσκαιρη απουσία ή θα κενωθεί η θέση του Προέδρου της Βουλής και μέχρι πληρώσεως της θέσης, τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής.

20

25

1.2. Εάν εμπεριέχει η διάταξη αυτή του Συντάγματος εξουσία ώστε η Βουλή να αποφασίσει μετά που όρισε συγκεκριμένο βουλευτή για να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής όπως πιο πάνω ότι, σε περίπτωση κωλύματος ή απουσίας ή αδυναμίας εκτέλεσης των προσωρινών καθηκόντων του ορισθέντος κατά τα πιο πάνω Βουλευτή, τα καθήκοντα αναπλήρωσης του Προέδρου θα ασκεί ο γηραιότερος ή και τούτου κωλυομένου οι αμέσως επόμενοι τούτου Βουλευτές κατά ηλικία ιεραρχούμενοι.”

30

Επισημαίνω όμως ότι, ενώ η ληφθείσα απόφαση αποτέλεσε την αιτία για την έγερση του ζητήματος ερμηνείας, εκείνο που ενδιαφέρει δεν είναι παρά μόνο η ερμηνεία της διάταξης, ασύνδετη προς το περιεχόμενο ή την όποια υπόσταση της ληφθείσας απόφασης. Η επί του ζητήματος απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου δικαιολογείται εν προκειμένω δεδομένου ότι, καθώς προκύπτει, συντρέχουν οι προϋποθέσεις.

35

40

Στην ερμηνεία του Άρθρου 72.3 κρίσιμη είναι ως προς το τεθέν ζήτημα η σημασία του μέρους της διάταξης το οποίο καθορίζει τα ενδεχόμενα σε σχέση με τα οποία παρίσταται ανάγκη τα

καθήκοντα Προέδρου ή Αντιπροέδρου να ασκήσει άλλος βουλευτής. Αυτό το μέρος έχει ως εξής:

“Εν περιπτώσει προσκαιρου απουσίας ή εκκρεμούσης της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος”

5

Έχω τη γνώμη, ότι σε μόνο αυτό το μέρος της διάταξης θα μπορούσε να αναζητηθεί η ύπαρξη χρονικού προσδιορισμού. Κατά την ακρόαση έγινε εισήγηση, ότι η επιλογή σε ό,τι αφορά το χρόνο του ρήματος “αποφασίσωσιν” καταδείχνει τη δυνατότητα εκ των προτέρων λήψης μιας απόφασης με εμπέλεια τη ρύθμιση για το μέλλον. Κατά την αντίληψή μου ο εν προκειμένο χρόνος του ρήματος δεν προσφέρει δυνατότητα διάγνωσης. Ό,τι αποκάλεσα ως το κρίσιμο μέρος της διάταξης μου φαίνεται να επιδέχεται δύο προσεγγίσεις, δημιουργώντας έτσι την ασάφεια εν όψει της οποίας το Άρθρο 72.3 χρήζει ερμηνείας. Με τη μια προσέγγιση, αυτό το μέρος απλώς εκθέτει τα αναφερθέντα ενδεχόμενα σε σχέση με τα οποία γίνεται η ρύθμιση για την άσκηση των καθηκόντων είτε από τον πρεσβύτερο είτε από άλλο βουλευτή - ανάλογα με την ύπαρξη ή όχι ληφθείσας απόφασης - χωρίς να εμπεριέχει με την αναφορά των ενδεχομένων οποιοδήποτε χρονικό προσδιορισμό αναφορικά με την εναλλακτική ρύθμιση. Με την άλλη προσέγγιση, η έλευση των ενδεχομένων σηματοδοτεί και το χρόνο λήψης της απόφασης τοποθετώντας τον σε εκείνο το σημείο.

10

15

20

25

Προκρίνω ως ορθή την πρώτη προσέγγιση. Με αυτή, ενώ αποδίδεται στο Άρθρο 72.3 πλήρες νόημα για τη λειτουργία του, αποφεύγεται ταυτόχρονα η πρόσδοση μη εγγενώς αναγκαίου περιοριστικού χρονικού προσδιορισμού. Εξ’ άλλου από τελεολογικής άποψης ο περιοριστικός χρονικός προσδιορισμός δε συνταιριάζεται με τη φύση της παρασχεθείσας εξουσίας, με την οποία ρυθμίζεται μια καθαρά εσωτερική λειτουργία και σε σχέση με την οποία η απόκλιση ερμηνευτικά πρέπει να είναι προς την ευρύτητα.

30

Καταλήγω λοιπόν, ότι δύναμι του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος, η εξουσία των βουλευτών της αντίστοιχης κοινότητας να “αποφασίσωσιν άλλως” δύναται να ασκηθεί και πριν από την έλευση της πρόσκαιρης απουσίας ή της εκκρεμότητας της πλήρωσης κενωθέντος αξιώματος Προέδρου ή Αντιπροέδρου, ώστε να προκαθορίζεται ρύθμιση για το μέλλον.

35

40

ΚΑΛΛΗΣ, Δ.: Στις 24.5.96 διενεργήθηκαν εκλογές για την εκλογή των μελών της Βουλής των Αντιπροσώπων. Μετά τις εκλογές έλαβε χώραν έκτακτη σύνοδος της Βουλής των Αντιπροσώπων την

6.6.96. Το μόνο θέμα της ημερησίας διατάξεως ήταν η εκλογή Προέδρου της Βουλής. Επειδή υπήρχαν δυο υποψηφιότητες ακολούθησε ψηφοφορία σαν αποτέλεσμα της οποίας Πρόεδρος εξελέγη ο κ. Σπύρος Κυπριανού με ψήφους 30 υπέρ και 26 εναντίον. Η επόμενη σύνοδος του σώματος ορίστηκε για τις 13.6.96. Ένα από τα θέματα της ημερησίας διατάξεως ήταν "η εκλογή βουλευτή για να ασκεί τα του Προέδρου της Βουλής, όπως προβλέπεται στην παράγραφο (3) του άρθρου 72 του Συντάγματος" (βλ. πρακτικά ημερ. 13.6.96).

10 Μετά από σχετική ψηφοφορία η Βουλή των Αντιπροσώπων έλαβε με 27 ψήφους υπέρ και 21 εναντίον την πιο κάτω απόφαση ("η επίδικη απόφαση"):

“ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ

15 Η Βουλή των Αντιπροσώπων ασκώντας το παρεχόμενο σ' αυτή δικαίωμα, σύμφωνα με το Άρθρο 72, παράγραφος 3 του Συντάγματος, αποφασίζει ως ακολούθως:

20 (α) Σε περίπτωση προσωρινού κωλύματος ή πρόσκαιρης απουσίας ή αν κενωθεί η θέση του Προέδρου της Βουλής και μέχρι πληρώσεως της θέσεως, όπως το Άρθρο 72, παράγραφος 2 του Συντάγματος προβλέπει, τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής θα ασκεί ο βουλευτής κ. Νίκος Αναστασιάδης.

25 (β) Σε περίπτωση κωλύματος ή απουσίας ή αδυναμίας εκτέλεσης των προσωρινών καθηκόντων από τον εν λόγω βουλευτή, καθήκοντα αναπληρώσεως του Προέδρου της Βουλής θα ασκεί ο γηραιότερος ή και τούτου κωλυομένου οι αμέσως επόμενοι τούτου βουλευτές κατά ηλικία ιεραρχούμενοι.

30 Λευκωσία, 13 Ιουνίου 1996.”

35 Υπέρ της απόφασης ψήφισαν οι παρόντες βουλευτές των κομμάτων ΔΗΣΥ και ΔΗΚΟ και εναντίον οι παρόντες βουλευτές του ΑΚΕΛ - Αριστερά Νέες Δυνάμεις και των κομμάτων ΕΔΕΚ και ΚΕΔ.

40 Κατά την ίδια σύνοδο η Βουλή των Αντιπροσώπων αποφάσισε ομόφωνα “ότι θα αναφερθεί στο Ανώτατο Δικαστήριο για να διαλυθεί η ύπαρξη πιθανής αμφιβολίας όσον αφορά τη συνταγματική ερμηνεία του άρθρου 72.3 του Συντάγματος”.

Σαν αποτέλεσμα της πιο πάνω ομόφωνης απόφασης ακολούθη-

σε - την 2.8.96 - η παρούσα αίτηση με αιτητές την Κοινοβουλευτική Ομάδα ΑΚΕΛ - Αριστερά Νέες Δυνάμεις. Είχε προηγηθεί - στις 12.7.96 - χορήγηση άδειας από το Δικαστήριο, δυνάμει του Καν. 15(2) (β) των περί Ανωτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου Κύπρου Διαδικαστικών Κανονισμών του 1962 για "την έναρξη υπόθεσης ερμηνείας του άρθρου 72(3) του Συντάγματος".

5

Σύμφωνα με το αιτητικό μέρος της αίτησης της 2.8.96 τα "εγειρόμενα ζητήματα" ήταν:

10

"1. Απόφαση του Δικαστηρίου περί την ερμηνεία και/ή αποσαφήνιση του Άρθρου 72(3) του Συντάγματος σε σχέση με την απόφαση της Βουλής ημερομ. 13.6.96 και ειδικότερα:

1.1. Εάν εμπεριέχει η Συνταγματική αυτή διάταξη εξουσία ώστε η Βουλή των Αντιπροσώπων μετά την εκλογή του Προέδρου της, να μπορεί συνταγματικά να προκαθορίσει με απόφασή της ότι συγκεκριμένος Βουλευτής θα έχει την εξουσία να ασκεί σε περίπτωση που θα προκύψει προσωρινό κώλυμα ή πρόσκαιρη απουσία ή θα κενωθεί η θέση του Προέδρου της Βουλής και μέχρι πληρώσεως της θέσης, τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής.

15

20

1.2. Εάν εμπεριέχει η διάταξη αυτή του Συντάγματος εξουσία ώστε η Βουλή να μπορεί συνταγματικά να αποφασίσει μετά που όρισε συγκεκριμένο βουλευτή για να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής όπως πιο πάνω παράγραφος 1.1. ότι, σε περίπτωση κωλύματος ή απουσίας ή αδυναμίας εκτέλεσης των προσωρινών καθηκόντων του ορισθέντος κατά τα πιο πάνω Βουλευτή, τα καθήκοντα αναπλήρωσης του Προέδρου θα ασκεί ο γηραιότερος ή και τούτου κωλυομένου οι αμέσως επόμενοι τούτου Βουλευτές κατά ηλικία ιεραρχούμενοι.

25

30

2. Απόφαση και/ή δήλωση του Δικαστηρίου ότι η απόφαση της Βουλής ημερομ. 13.6.96 είναι αντίθετη στο Σύνταγμα και άρα νομικά ανίσχυρη, γενικά και/ή γιατί ερμηνεύθηκε ή και εφαρμόστηκε εσφαλμένα η πρόνοια του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος."

35

Για να συμπληρωθεί η εικόνα των γεγονότων πρέπει να αναφερθεί ότι πριν τη λήψη της επίδικης απόφασης ο Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων με επιστολή του, ημερ. 10.6.96, ζήτησε από τον Γενικό Εισαγγελέα της Δημοκρατίας όπως γνωματεύσει επί του θέματος. Παραθέτω αυτούσια τη σχετική γνωμάτευση του Γενικού Εισαγγελέα:

40

“Σχετικά με το υπ’ αριθμό (β) ερώτημα σας πληροφορώ ότι, αφού το μελέτησα υπό το φως:

- 5 (α) των παραδεδωμένων αρχών, που διέπουν την μέθοδο ερμηνείας του υπέρτατου νόμου της χώρας, δηλ. του Συντάγματος,
- 10 (β) της αρχής ότι η Βουλή των Αντιπροσώπων είναι άμεσο όργανο του Κράτους, αυτοτελές και ανεξάρτητο, με εξουσία να διακανονίζει τα της λειτουργίας της, τηρουμένων οπωσδήποτε των ρητών ή σαφών διατάξεων του Συντάγματος,
- 15 (γ) του γεγονότος ότι τόσοι οι Βουλευτές της Ελληνικής Κοινοτητας της Βουλής του 1960 (περί τούτου δεν έχουν βρεθεί σχετικά πρακτικά) όσοι και οι Βουλευτές της Βουλής του 1970 είχαν ακολουθήσει το σύστημα του καθορισμού Βουλευτή προς άσκηση, για ακαθόριστο χρονικό διάστημα, των καθηκόντων του Προέδρου της Βουλής στις περιπτώσεις του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος (δεν θεωρώ ότι οι περιπτώσεις αυτές δημιουργούν έθιμο ή συνταγματική πρακτική - απλώς τις θεωρώ ως ερμηνευτικά προηγούμενα),
- 20 (δ) του γεγονότος ότι το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος δεν καθορίζει ρητά την χρονική στιγμή κατά την οποία οι Βουλευτές, αν θελήσουν, ασκούν την εξουσία τους να ‘αποφασίσωσιν άλλως’,
- 25 (ε) του γεγονότος ότι το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος είναι κανονιστικού χαρακτήρα και, επομένως, η εύλογη ερμηνεία του μπορεί να οδηγήσει στη θέση ότι και η τυχόν ‘άλλη απόφαση’ των Βουλευτών μπορεί να είναι γενικού χαρακτήρα,
- 30 έχω κλίνει υπέρ της απόψεως ότι η απάντηση στο υπό εξέταση ερώτημα πρέπει να είναι καταφατική.

35 Με την ευκαιρία αυτή επιθυμώ να τονίσω ότι δεν υπάρχει θεσμός, θέση ή αξίωμα Αναπληρωτή Προέδρου της Βουλής. Καταχρηστικά έγινε χρήση του όρου αυτού κατά τη διάρκεια των τελευταίων ημερών. Ο Βουλευτής, που τυχόν θα καθορισθεί από τους Βουλευτές για να εκτελεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής, για αόριστο χρονικό διάστημα, θα ασκεί ακριβώς τα ίδια καθήκοντα, υπό τις ίδιες πάντοτε προϋποθέσεις, ως, εν απουσία τέτοιας απόφασεως, ο πρεσβύτερος Βουλευτής. Για τον ίδιο λόγο, που ουδέποτε, μέχρι σήμερα, ο πρεσβύτερος Βουλευτής ονομάσθηκε Αναπληρωτής Πρόεδρος της Βουλής, ο Βουλευτής, που τυχόν θα καθορισθεί για να διαδραματίζει το ρόλο, που

εν απουσία σχετικής περί του αντιθέτου αποφάσεως, διαδραματίζει ο πρεσβύτερος Βουλευτής, δεν θα είναι και δεν θα μπορεί να αποκαλείται Αναπληρωτής Πρόεδρος της Βουλής.

Νοείται ότι οι Βουλευτές μπορούν οποτεδήποτε να τροποποιήσουν ή να ανακαλέσουν την οποιαδήποτε επί του θέματος απόφασή τους.” 5

Ο κ. Αγγελίδης, ο οποίος παρουσιάσθηκε εκ μέρους των αιτητών καθώς και των κομμάτων ΕΔΕΚ και ΚΕΔ υποστήριξε: 10

(1) Η φράση “εν περιπτώσει προσαίρου απουσίας ή εκκρεμώσεως της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ... της Βουλής των Αντιπροσώπων” στο άρθρο 72.3* του Συντάγματος “απαιτεί να υπάρξει γενεσιουργός αιτία, η οποία τότε και μόνο καθιστά δυνατή την επίκληση και εφαρμογή του άρθρου 72.3. Είναι μια προϋπόθεση, ένας όρος, μια διαδικασία προβλεπόμενη εκ του Συντάγματος ως υποχρεωτική για να λειτουργεί το υπόλοιπο μέρος του άρθρου 72.3. Δεν μπορεί να υπάρξει προκαθορισμός αναπληρωτή πριν την εμφάνιση της αδυναμίας ή της ανάγκης. Ούτε είναι δυνατόν να υπάρξει προκαθορισμός πριν από ανάγκη για άριστο χρόνο ή και ολόκληρη τη βουλευτική περίοδο”. 15 20

(2) Το Σύνταγμα δεν “προέβλεψε θεσμόν, αξιωματούχον ή θέσιν που να φέρει τον τίτλο του Αναπληρωτή και να είναι συγκεκριμένος και προδιαγεγραμμένος. Τους έδωσε όμως τη δυνατότητα να μπορούν να αποφασίζουν εκτός εάν οι Βουλευτές της τοιαύτης κοινότητας αποφασίζουν άλλως. Αλλά σε καμιά περίπτωση εκτός από αυτό τον μηχανισμό τον αυτόματο διά του πρεσβύτερου ή τον διά της επιλογής όπως ήθελε αποφασίσουν οι Βουλευταί της οικείας κοινότητος δεν τους επέτρεψε να δημιουργήσουν θέση, αξίωμα αναπληρωτή, ο οποίος να είναι καθορισμένος πριν την ανάγκη και ο οποίος να αναμένει ώστε σε μια δεδομένη στιγμή μελλοντική αν συμβεί και υπάρξει αδυναμία του Προέδρου να βρεθεί αμέσως ο ίδιος στην άσκηση των καθηκόντων του”. 25 30 35

* Το Άρθρο 72.3 προβλέπει:

“Εν περιπτώσει προσαίρου απουσίας ή εκκρεμώσεως της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ή του Αντιπροέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων, ως ορίζεται εν τη δευτέρα παραγράφω του παρόντος άρθρου, τα καθήκοντα αυτών ασκούνται υπό του πρεσβύτερου βουλευτού της αντιστοίχου κοινότητος, εκτός εάν οι βουλευταί της τοιαύτης κοινότητος αποφασίσωσιν άλλως.” 40

- 5 (3) Η επίδικη απόφαση πάσχει επειδή “για να ληφθεί δεν προηγήθηκε ειδική απόφαση για καθορισμό διαδικασίας, επιλογής αναπληρωτή, υποβολή υποψηφιότητας, πρόταση, συζήτηση κλπ., ειδική απόφαση για διαδικασία. Τούτο έγινε ενώ ήταν συνεδρίαση της Βουλής”.

Ο κ. Πολυβίου, ο οποίος εμφανίστηκε εκ μέρους των κομμάτων ΔΗΣΥ και ΔΗΚΟ, υποστήριξε:

- 10 (1) Η επίδικη απόφαση “δεν είναι μόνο μια συγκεκριμένη απόφαση, είναι μια διαδικαστική και λειτουργική ρύθμιση που διακανονίζει το θέμα που εγείρεται όταν κωλύεται ο Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων”. Η φράση “εκτός εάν οι Βουλευτές της τούτης κοινότητας αποφασίσωσιν άλλως”, στο άρθρο 72.3 του Συντάγματος έχει το γραμματικό της ευρύτερο χαρακτήρα. Μπορεί η Βουλή να αποφασίσει ότι θέλει σε σχέση με το θέμα αυτό και
15 δεν υπάρχει οποιοσδήποτε ρητός σιωπηρός περιορισμός της ευρείας εξουσίας της Βουλής με βάση την τελευταία φράση του άρθρου 72.3, η οποία δίδει διακριτική ευχέρεια στη Βουλή να αποφασίσει όπως θέλει επί του θέματος της αναπλήρωσης νοουμένου ότι επισυμβούν τα γεγονότα που ενεργοποιούν το άρθρο 72.3”.
- (2) Η φράση “εκτός εάν οι βουλευτές αποφασίσωσιν άλλως” έχει κανονιστική υφή. Το άρθρο 72.3 δίδει στη Βουλή την ευχέρεια να κανονίσει τα του οίκου της. Επομένως η γραμματική προσέγγιση του άρθρου 72.3 οδηγεί στην ορθότητα της άποψης της πλειοψηφίας της Βουλής”.
- 25 (3) Η Βουλή έχει κυριαρχικό δικαίωμα να ρυθμίζει τα του “οίκου της”. Η χρήση της λέξης “οίκος” χρησιμοποιείται για να συνδυασθούν η διαδικασία και η λειτουργία και το Δικαστήριο θα πρέπει να σεβαστεί την απόφαση της Βουλής επί του θέματος αυτού, εκτός εάν έκδηλα και χωρίς αμφιβολία η απόφαση αυτή ή η άποψη αυτή αντιμάχεται καθαρούς κανόνες και πρόνοιες του Συντάγματος.
- 30 35

Ο ευπαιδευτος Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας αγόρευσε ενάπιδόν μας με την ιδιότητα του φίλου του Δικαστηρίου. Υιοθέτησε τις θέσεις οι οποίες περιέχονται στην πιο πάνω γνωμάτευση του. Αναπτύσσοντας περαιτέρω τις θέσεις του, υποστήριξε:

40

- (1) Από το άρθρο 72.3 του Συντάγματος δεν προκύπτει άμεσα ή έμμεσα ότι πρέπει να επέλθει το θέμα της απουσίας του Προέδρου της Βουλής για να ληφθεί απόφαση σχετικά με το ποι-

ός θα ασκεί τα καθήκοντά του. Η φράση “άλλως αποφασίσω-
σιν” εννοεί τη λήψη απόφασης για αόριστο χρόνο.

- (2) Η φράση “ασκούνται” προσδιορίζει κανονιστικά το τί θα γί-
νεται για αόριστο χρονικό διάστημα και το “εκτός εάν από- 5
φασίσωσιν άλλως” αναφέρεται στο “ασκούνται”.
- (3) Με βάση την τελεολογική ερμηνεία και έχοντας υπόψη τις περι-
πλοκές που θα δημιουργηθούν εάν η άλλη άποψη γίνει δεκτή δεν 10
είναι δυνατό ο συνταγματικός Νομοθέτης να ήθελε να ταλαιπω-
ρεί τα όργανα του κράτους. Ο Πρόεδρος της Βουλής μπορεί να
απουσιάσει για μερικά λεπτά, μέρες ή εβδομάδες. Δεν ήταν ποτέ
η πρόθεση του Συνταγματικού Νομοθέτη να είχε κάμει πρόβλεψη
να συνεδριάζουν οι Έλληνες βουλευτές περί της αντικατάστασης 15
του Προέδρου οσάκις αριθμός από αυτούς αντιτίθεται στην ανά-
ληψη των καθηκόντων του Προέδρου από τον πρεσβύτερο.

Τόσο ο κ. Πολυβίου όσο και ο Γενικός Εισαγγελέας της Δημο-
κρατίας αναφέρθηκαν στην κοινοβουλευτική πρακτική των ετών 20
1960 και 1970 η οποία υιοθέτησε λύση σύμφωνη με την επίδικη. Ο
κ. Πολυβίου τόνισε ότι η κοινοβουλευτική πρακτική μπορεί να
αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο ερμηνευτικό προηγούμενο.

Αρχές που διέπουν την ερμηνεία Συνταγματικών Διατάξεων:

Ο Δ.Θ. Τσάτσος στο βιβλίο του “Συνταγματικό Δίκαιο”, Τόμος 25
Α, 1994, σελ. 260 σημειώνει ότι: “Η επιστήμη του παραδοσιακού
Ελληνικού Συνταγματικού Δικαίου διαμορφώνεται με το έργο του
Νικόλαου Ν. Σαριπόλου. Καθοριστική δε για το έργο και τη διδα- 30
σκαλία του Ν. Ν. Σαριπόλου είναι η θεωρία που το διατηρεί και η
οποία συνίσταται στην ερμηνευτική απομόνωση του δικαίου από
την πολιτική”. Πρόκειται - σύμφωνα με τον ευπαιδευτο συγγρα-
φέα - “για τον γερμανικό θετικισμό, ως μέθοδο ερμηνείας του Συ-
νταγματικού Δικαίου στον οποίο πίστεψε και τον οποίο με συνέ- 35
πεια εφάρμοσε ο Ν. Ν. Σαριπόλος”.

Ο ευπαιδευτος συγγραφέας παραθέτει, στη συνέχεια - βλ. σελ. 40
263-264 - και την άποψη του διαπρεπούς Συνταγματολόγου Αρι-
στόβουλου Μάνεση για το νομικό θετικισμό, σύμφωνα με την
οποία: “Νομικός θετικισμός είναι η μέθοδος προσέγγισης του δι-
καίου, που αξιώνει από τον ερμηνευτή να περιορίζεται στο δηλωμέ-
νο περιεχόμενο του ερμηνευτικού κανόνα, απέχοντας από κάθε εί-
δους πολιτική αξιολόγηση του κανόνα ή συνάρτησή του με την κοι-
νωνικοπολιτική πραγματικότητα. Γιατί μια τέτοια συνάρτηση θα

μπορούσε, κατά τη θετικιστική αντίληψη, να γίνει πηγή ετεροκαθορισμού του νοήματος του κανόνα από εξωνομικές κατηγορίες”.

5 Σε σχέση με την μέθοδο ερμηνείας των Συνταγματικών Διατάξεων ο Δ.Θ. Τσάτσος σημειώνει τα πιο κάτω στις σελ. 266-267:

10 “Η μέθοδος ερμηνείας του Συντάγματος έχει ως αφητηρία τη μέθοδο που αναπτύχθηκε για την ερμηνεία του (κοινού) νόμου, η οποία κινήθηκε μέσα στην εννοιολογία, την ιδεολογία και τη μεγάλη επιστημονική παράδοση του ιδιωτικού δικαίου. Επειδή και
15 το Σύνταγμα, παρά τις ιδιαιτερότητές του, πρωτίστως και κυρίως είναι νόμος, η ερμηνευτική του προσέγγιση δεν μπορεί παρά να εκκινεί από τους βασικούς κανόνες ερμηνείας του κοινού νόμου (βλ. και Α. Μανιτάκης, Συνταγματικό Δίκαιο, ο.π., σ.31, ΕΥ. Βενιζέλος, Μαθήματα, ο.π., σ.196 επ.). Οι κανόνες που κυριάρχησαν, κυρίως στην ερμηνεία του (ρωμαϊκού) ιδιωτικού δικαίου, διατυπώθηκαν από τον θεμελιωτή της λεγόμενης ‘ιστορικής σχολής’ του δικαίου Friedrich Carl von Savigny (1778-1864) στο έργο του System des heutigen romischen Rechts (τ.Ι, 1840, σ. 213 επ.)”

20 Ακριβώς επειδή αφητηριακή βάση ερμηνείας του Συντάγματος αποτελεί η παραδοσιακή μέθοδος του Savigny ο Δ.Θ. Τσάτσος - στη σελ. 267 - υπενθυμίζει τα κύρια σημεία της, τα οποία αποτελούνται από τις πιο κάτω 4 μεθόδους ερμηνείας:

25 (α) Τη γραμματική ερμηνεία. Ως γραμματική ερμηνεία εννοεί ο Savigny την ερμηνευτική κρισιμότητα της “λέξης” με την οποία συντελείται η μεταβίβαση της σκέψης του νομοθέτη στη δική μας σκέψη.

30 (β) Τη λογική ερμηνεία. Ως λογική ερμηνεία εννοεί ο Savigny την ερμηνεία που στηρίζεται στη δομή της σκέψης του νομοθέτη. Η ερμηνευτική αυτή προσέγγιση ελέγχει το πόρισμα της γραμματικής ερμηνείας με κριτήριο το λόγο.

35 (γ) Την ιστορική ερμηνεία. Με την ιστορική προσέγγιση, ο Savigny υποδεικνύει τη διαπίστωση της πραγματικής κατάστασης που συνέτρεχε κατά το χρόνο γένεσης του νόμου και στην οποία (θεματολογικά) αναφέρονται οι ρυθμίσεις που αφορούν στην κα-
40 θέ φορά υπό κρίση έννομη σχέση. Και αυτή η προσέγγιση με κριτήριο τις ιστορικές συνθήκες διατύπωσης και διαμόρφωσης του ερμηνευτέου κανόνα λειτουργεί, όπως και η λογική, διορθωτικά στα συμπεράσματα της γραμματικής ερμηνείας.

(δ) Τη συστηματική ερμηνεία. Η προσέγγιση αυτή τοποθετεί τον ερμηνευόμενο κανόνα μέσα στο όλο σύστημα του δικαίου, τον αντιμετωπίζει ως τμήμα της ενότητας αυτής και συναρτά το νόημά του με το νόημα του συστήματος.

5

Ο Δ. Θ. Τσάτσος - στη σελ. 26 - υποδεικνύει, επίσης, ότι πέρα από τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις που διατυπώνει ο Savigny, η παραδοσιακή θεωρία της ερμηνείας του ιδιωτικού δικαίου προχώρησε και σε άλλες μεθοδολογικές αναζητήσεις, μια από τις οποίες είναι η τελεολογική ερμηνεία. Η τελευταία ανάγει το σκοπό της διάταξης σε βασικό κριτήριο διαπίστωσης του νοηματικού περιεχομένου του ερμηνευτικού κανόνα.

10

Τελικά ο Δ.Θ. Τσάτσος - βλ. σελ. 270 - σημειώνει ότι η κλασσική μέθοδος του Savigny, στηριγμένη κατά κύριο λόγο στη λογική και εντοπισμένη στο κλειστό λεκτικό και νοηματικό περιεχόμενο του Νόμου, θεωρήθηκε για πολλά χρόνια ως κατάλληλη μέθοδος και για την ερμηνεία του Συντάγματος. Παρατηρεί ωστόσο - στις σελ. 271-273 - ότι εκείνη η μέθοδος έχει αποδειχθεί ανεπαρκής λόγω των ιδιαιτεροτήτων του Συντάγματος. Έτσι προτείνει - βλ. σελ. 275 - τη διεύρυνση της κλασσικής νομικής μεθόδου, στο μέτρο που αυτό υπαγορεύεται από τις ιδιαιτερότητες του συνταγματικού νομικού λόγου. Εκφράζει δε την άποψη - σελ. 276 - πως από τη φύση της η ερμηνεία του Συντάγματος, δηλαδή η διάγνωση του κανονιστικού του περιεχομένου, είναι μεθοδολογικά υποχρεωμένη να περιλαμβάνει και στοιχεία πολιτικής αξιολόγησης, η οποία κατ' αυτόν τον τρόπο καθίσταται αναπόσπαστο στοιχείο του ερμηνευτικού έργου.

15

20

25

Την ερμηνευτική μέθοδο της γραμματικής ερμηνείας υιοθετεί και ο H.M. Seervai στο βιβλίο του "Constitutional Law of India", 2α έκδοση, ο οποίος στη σελ. 22 αναφέρει : "Ο χρυσός κανόνας ερμηνείας είναι ότι οι λέξεις πρέπει να διαβάζονται με τη συνήθη, φυσική και γραμματική τους έννοια"*.

30

Υιοθετεί επίσης την αποφυγή ερμηνείας η οποία οδηγεί σε άτοπα ή παράλογα αποτελέσματα ή σε δυσχέρειες (βλ. σελ. 36). Περαιτέρω συνιστά υπέρ της χρησιμοποίησης εξωγενών βοηθημάτων για να μπορέσει ο ερμηνευτής να δώσει μια ερμηνεία η οποία θα αποφεύγει τις δυσχέρειες, την αδικία και τα άτοπα ή παράλογα αποτελέσματα. Τέλος, παραθέτει τις γενικές αρχές που πρέπει να διέπουν την ερμηνεία συνταγματικών διατάξεων και υποδεικνύει ότι

35

40

* "The golden rule of interpretation is that words should be read in their ordinary, natural and grammatical meaning".

5 οι αρχές που σχετίζονται με την ερμηνεία νόμων εφαρμόζονται και στην ερμηνεία του Συντάγματος. Λέγει στη σελ. 19: “Καλώς θεμελιωμένοι κανόνες ερμηνείας υπαγορεύουν πως η έννοια και πρόθεση του Συνταγματικού Νομοθέτη πρέπει να διακριβωθεί από αυτό
10 τούτο το λεκτικό του Συντάγματος. Το δικαστήριο δεν ενδιαφέρεται για τα κίνητρα του συνταγματικού νομοθέτη. Ωστόσο παρόλο που ερμηνεύουμε το λεκτικό του Συντάγματος με βάση τους ίδιους κανόνες ερμηνείας οι οποίοι εφαρμόζονται σε ένα συνηθισμένο νόμο, αυτοί τούτοι οι κανόνες ερμηνείας μας αναγκάζουν να λάβουμε υπόψη τη φύση και τους στόχους του κειμένου που ερμηνεύουμε, να έχουμε υπόψη ότι πρόκειται για Σύνταγμα, ένα μηχανισμό δυνάμει του οποίου θεσπίζονται νόμοι, και όχι ένα απλό νόμο ο οποίος δηλώνει πως θα είχε ο Νόμος. Το Σύνταγμα δεν πρέπει να ερμηνεύεται με στενή σχολαστική έννοια αλλά ένα ευρύ φιλελεύθερο πνεύμα
15 πρέπει να διαπνέει εκείνους τους οποίους το καθήκον είναι να το ερμηνεύσουν, επειδή το Σύνταγμα το οποίο προβλέπει για τη διακυβέρνηση μιας χώρας, αποτελεί ζωντανό πράγμα το οποίο από όλα τα νομοθετήματα αξιώνει να ερμηνεύεται *ut res magis valeat quam pereat* (είναι καλύτερα για κάποιο πράγμα να είναι αποτελεσματικό παρά άκυρο). Ωστόσο αυτό δεν σημαίνει, ότι το δικαστήριο είναι ελεύθερο να διευρύνει ή να διαστρέψει το λεκτικό του Συντάγματος εν ονόματι του συμφέροντος οποιασδήποτε νομικής ή συνταγματικής θεωρίας ή ακόμη προς το σκοπό πληρώσεως παραλείψεων ή για να διορθωθούν υποτιθέμενα σφάλματα”.*

25

Και στη σελ. 465: “Ο βασικός κανόνας ερμηνείας του Συντάγ-

30 * “Well-established rules of interpretation require that the meaning and intention of the framers of a Constitution must be ascertained from the language of that Constitution itself; with the motives of those who framed it, the Court has no concern. But, although we are to interpret the words of the Constitution on the same principles of interpretation as we apply to any ordinary law, these very principles of interpretation compel us to take into account the nature and scope of the Act we are interpreting, to remember
35 that it is a Constitution, a mechanism under which laws are to be made, and not a mere Act which declares what the law is to be. The Constitution is not to be construed in any narrow pedantic sense and a broad liberal spirit should inspire those whose duty is to interpret it, for a Constitution, which provides for the Government of a country, is a living organic thing, which of all instruments has the greatest claim to be construed *ut res magis valeat quam pereat* (it is better for a thing to have effect than to be made void). But this does not mean that a Court is free to stretch or pervert the language of a Constitution in the interests of any legal or constitutional theory, or even for the purpose of supplying omissions or for the purpose of correcting supposed errors.”

40

ματος είναι να δοθεί στις λέξεις η απλή γραμματική έννοια και εάν αυτή η έννοια είναι καθαρή και δεν καταλήγει σε άτοπα αποτελέσματα ή μεγάλες δυσχέρειες δεν εγείρεται περαιτέρω ζήτημα ερμηνείας. Εάν όμως η απλή έννοια των λέξεων οδηγεί σε άτοπα αποτελέσματα ή μεγάλες δυσχέρειες ή υπάρχει ασάφεια, μπορεί να καταφύγουμε σε καλώς γνωστά εξωγενή βοηθήματα ερμηνείας”.* 5

Περίπου ταυτόσημες είναι και οι θέσεις που προβάλλονται από τον Rottschaefer στο σύγγραμμα του “Rottschaefer on Constitutional Law”, σελ. 16-21. Αναφέρει στις σελ. 16-17: “Η δικαστική διαδικασία εφαρμογής ενός Συντάγματος αποτελεί κατά τους τύπους διαδικασία ερμηνείας ενός γραπτού κειμένου. Οι αρχές οι οποίες έχουν διαμορφωθεί σε σχέση με την ερμηνεία άλλων γραπτών κειμένων είναι σχετικές, αλλά η δύναμή τους επηρεάζεται από το γεγονός ότι πρόκειται για ερμηνεία ενός Συντάγματος. Το Σύνταγμα πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο που να εφαρμόζεται η βούληση εκείνων που το έχουν υιοθετήσει, αλλά η γλώσσα που έχουν χρησιμοποιήσει αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα για τον καθορισμό εκείνης της βούλησης. Εξωγενή βοηθήματα, όπως οι συζητήσεις των συνταγματικών επιτροπών μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επιλύσουν αλλά όχι για να δημιουργήσουν ασάφεια. Οι αρχές ερμηνείας χρησιμοποιούνται από τα δικαστήρια ως οδηγός για την διακρίβωση της έννοιας των συνταγματικών διατάξεων αλλά δεν πρέπει να θεωρούνται ως άκαμπτοι κανόνες”.** 10
15
20
25

* “The cardinal rule of interpretation of the Constitution is to give to the words their plain grammatical meaning, and if such meaning is clear and results in no absurdity or grave inconvenience, no further question of interpretation arises. If however the plain meaning of words leads to absurdity or grave inconvenience, or there is an ambiguity, resort can be had to well-known extrinsic aids to interpretation.” 30

**“The judicial process of enforcing a constitution is in form one of interpreting a written instrument. Principles developed to aid in interpreting other written instruments are relevant, but their force is affected by the consideration that it is a constitution that is being interpreted. There is a presumption in favor of the constitutionality of a legislative act, and it will be held unconstitutional only if its invalidity is clear. The constitution must be so construed as to give effect to the intention of those who adopted it, but the language used by them is the most important factor in determining that intention. Extraneous aids, such as convention debates, contemporaneous construction, may be resorted to to resolve, but not to create, ambiguities. The principles of interpretation are employed by courts as guides in ascertaining the meaning of constitutional provisions, but are not treated by them as rigid and inflexible rules”. 35
40

Αναφορικά με τη χρήση βοηθημάτων ο ευπαιδευτος συγγραφέας αναφέρει, στις σελ. 18-19: “Μεταξύ των πιο σημαντικών βοηθημάτων αποτελεί η εξέταση του ιστορικού της περιόδου που υιοθετήθηκε η επίμαχη διάταξη και των σκοπών που επιδιώκοντο κατά την υιοθέτησή της. Οι συζητήσεις των συνταγματικών επιτροπών, η ταυτόχρονη ερμηνεία και η πρακτική ερμηνεία από τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία ειδικά αν συνέχισε επί μακρόν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επιλύσει αλλά όχι για να δημιουργήσει ασάφεια ... Εξέταση των συνεπειών που θα προκύψουν από διαζευκτικές ερμηνείες αμφισβητούμενων διατάξεων αποτελεί σημαντικό ερμηνευτικό μηχανισμό”*

Εναντίον της ερμηνείας που οδηγεί σε άτοπα αποτελέσματα ή παράλογες καταστάσεις έχει ταχθεί και η δική μας νομολογία. Έχει σταθερά νομολογηθεί ότι οσάκις ένας νόμος επιδέχεται δύο διαζευκτικές ερμηνείες ή ερμηνεία η οποία οδηγεί σε παράλογες καταστάσεις ή άτοπα αποτελέσματα πρέπει να αποφεύγεται (Βλ. *Γεωργιάδης v. Δημοκρατίας* (1966) 3 Α.Α.Δ. 612, *Κατσαράς κ.Α. v. Δημοκρατίας* (1973) 3 Α.Α.Δ. 145, *Κυριακίδης v. Δημοκρατίας* (1979) 3 Α.Α.Δ. 86, *Λόρδος και Αναστασιάδης Ατδ. κ.ά. v. Επάρχου Λεμεσού* (1976) 2 Α.Α.Δ. 145, *Orphanage and Training School v. Attorney-General of the Republic* (1977) 1 C.L.R. 302, *Αστυνομία v. Ξυδιά* (1991) 2 Α.Α.Δ. 456).

Μια άλλη ερμηνευτική αρχή που έχει υιοθετηθεί από τη νομολογία μας είναι ότι η ερμηνεία πρέπει να είναι εύλογη και τέτοια που να καθιστά το Νόμο λειτουργικό (*Δήμος Λεμεσού v. Αρχής Τηλεπικοινωνιών Κύπρου*, Πολιτική Έφεση 8163, 21.4.94).

Έχω παραθέσει σε κάποια έκταση τις αρχές που διέπουν τα της ερμηνείας Συνταγματικών Διατάξεων. Θα προσεγγίσω το επίμαχο άρθρο με βάση την γραμματική ερμηνεία των λέξεων που έχει χρησιμοποιήσει ο Συνταγματικός Νομοθέτης. Προτιμώ την νομική θετικιστική μέθοδο, εκφραστής της οποίας είναι ο διαπρεπής συνταγματολόγος Ν. Ν. Σαριπλόος. Όπως επισημαίνει ο Αριστόβουλος

*“Among the more important of these are a consideration of the history of the times when the provision was adopted and of the purpose aimed at in its adoption. The debates of constitutional conventions, contemporaneous construction, and practical construction by the legislative and executive departments, especially if long continued, may be resorted to to resolve, but not to create, ambiguities ... Consideration of the consequences flowing from alternative constructions of doubtful provisions constitutes an important interpretative device.”

Μάνεσης στο σύγγραμμα του "Αι εγγυήσεις Τηρήσεως του Συντάγματος", σελ. 229 η "θετική περί δικαίου αντίληψις εξυπηρετεί την ασφάλειαν του δικαίου και δι' αυτής την πραγμάτων της πρωταρχικής του επιδιώξεως, η οποία είναι η τάξις και η ειρήνη".

5

Απορρίπτω την ερμηνευτική προσέγγιση η οποία περιλαμβάνει και στοιχεία πολιτικής αξιολόγησης, επειδή μια τέτοια προσέγγιση δεν εξυπηρετεί την ασφάλεια του δικαίου και επειδή μια τέτοια συνάρτηση θα μπορούσε να γίνει πηγή ετεροκαθορισμού του νοήματος του κανόνα από εξωνομικές κατηγορίες.

10

Έχοντας, επομένως, υπόψη το λεκτικό του άρθρου 72.3 του Συντάγματος θεωρώ ότι η ορθή γραμματική ερμηνεία του είναι η πιο κάτω:

15

(1) "Εν περιπτώσει προσαίρου απουσίας ή εκκρεμούσης της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων" τα καθήκοντα του ασκούνται από τον πρεσβύτερο Βουλευτή.

20

(2) Η άσκηση των πιο πάνω καθηκόντων από τον πρεσβύτερο Βουλευτή είναι δυνατή μόνο οσάκις οι Βουλευτές δεν "αποφασίσωσιν άλλως".

(3) Το πότε "θα αποφασίσωσιν άλλως" δεν υπόκειται σε οποιοδήποτε χρονικό περιορισμό. Και δεν υπόκειται σε τέτοιο περιορισμό επειδή η φράση "εκτός εάν οι Βουλευταί αποφασίσωσιν άλλως" δε θέτει και δε συνεπάγεται χρονικούς περιορισμούς. Δε συναρτάται και δεν συνδέεται με την εναρκτήρια φράση "εν περιπτώσει προσαίρου απουσίας ... ". Η τελευταία φράση συναρτάται με τον πρεσβύτερο Βουλευτή.

25

30

(4) Η φράση "εκτός εάν οι Βουλευταί αποφασίσωσιν άλλως" έχει κανονιστική υφή. Στόχος της είναι να προσδιορίσει ή να ρυθμίσει κανονιστικά ποιός θα ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής σε περίπτωση που οι Βουλευτές δεν επιθυμούν όπως αυτά ασκούνται από τον πρεσβύτερο Βουλευτή. Αυτή η ρύθμιση μπορεί να γίνει οποτεδήποτε το αποφασίσουν οι Βουλευτές. Δεν είναι απαραίτητο να προκύψει η πρόσκαιρη απουσία για να το αποφασίσουν.

35

40

Εν όψει της ερμηνείας την οποία έχω δώσει στην επίμαχη διάταξη καταλήγω με τη διαπίστωση, ότι η επίδικη απόφαση δεν παραβιάζει το άρθρο 72.3 του Συντάγματος.

Πρέπει να προσθέσω ότι σε περίπτωση που ήταν επιτρεπτή και άλλη διαζευκτική ερμηνεία θα εφαρμόζα τον πιο πάνω κανόνα που συνηγορεί υπέρ της αποφυγής ερμηνείας που οδηγεί σε παράλογες καταστάσεις ή άτοπα αποτελέσματα. Η ερμηνεία που έχουν εισηγηθεί οι αιτητές, όχι μόνο θα οδηγούσε σε άτοπα αποτελέσματα, αλλά θα προκαλούσε τρομερές δυσχέρειες στη λειτουργία της Βουλής. Για το λόγο αυτό επαναλαμβάνω ότι ακόμη και σε περίπτωση που θα είχα αμφιβολία ως προς την γραμματική ερμηνεία της επίμαχης διατάξεως - που δεν είναι εδώ η περίπτωση - θα υιοθετούσα, για τους λόγους που έχω αναφέρει, την ερμηνεία στην οποία έχει αχθεί η πλειοψηφία της Βουλής των Αντιπροσώπων.

ΠΙΚΗΣ, Π.: Με την απόφαση που θα δώσω συμφωνούν οι Δικαστές, Παπαδόπουλος, Χατζητσαγγάρης και Νικήτας.

Το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος προβλέπει:

“3. Εν περιπτώσει προσκαίρου απουσίας ή εκκρεμούσης της πληρώσεως του κενωθέντος αξιώματος του Προέδρου ή του Αντιπροέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων, ως ορίζεται εν τη δευτέρα παραγράφω του παρόντος άρθρου, τα καθήκοντα αυτών ασκούνται υπό του πρεσβυτέρου βουλευτού της αντιστοίχου κοινότητας, εκτός εάν οι βουλευταί της τούτης κοινότητας αποφασίσωσιν άλλως.”

Στη δεύτερη συνεδρία της Στ' βουλευτικής περιόδου (13/6/96) η Βουλή πήρε την ακόλουθη απόφαση:-

“Η Βουλή των Αντιπροσώπων ασκώντας το παρεχόμενο σ' αυτή δικαίωμα, σύμφωνα με το Άρθρο 72, παράγραφος 3 του Συντάγματος, αποφασίζει ως ακολούθως:

(α) Σε περίπτωση κωλύματος ή πρόσκαιρης απουσίας ή αν κενωθεί η θέση του Προέδρου της Βουλής και μέχρι πληρώσεως της θέσεως, όπως το Άρθρο 72, παράγραφος 2 του Συντάγματος προβλέπει, τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής θα ασκεί ο Βουλευτής κ. Νίκος Αναστασιάδης.

(β) Σε περίπτωση κωλύματος ή απουσίας ή αδυναμίας εκτέλεσης των προσωρινών καθηκόντων από τον εν λόγω βουλευτή, καθήκοντα αναπληρώσεως του Προέδρου της Βουλής θα ασκεί ο γηραιότερος ή και τούτου κωλυμένου οι αμέσως επόμενοι τούτου βουλευτές κατά ηλικία ιεραρχούμενοι.”

Η απόφαση λήφθηκε κατά πλειοψηφία (27 έναντι 21). Η μειοψηφία διαφώνησε ότι το Άρθρο 72.3 στο οποίο θεμελιώνεται η απόφαση παρέχει εξουσία για την εκ των προτέρων και ανεξάρτητα από την απουσία του Προέδρου της Βουλής, εκλογή Βουλευτή άλλου από τον πρεσβύτερο για να ασκεί τα καθήκοντα του φορέα της εξουσίας σε περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας του. Υποστήριξε ότι, η άσκηση της εξουσίας η οποία παρέχεται στο σώμα, να προβεί σε διάφορη ρύθμιση από την προβλεπόμενη στο Άρθρο 72.3, προϋποθέτει την ύπαρξη του κενού που δημιουργείται από την απουσία του Προέδρου και έχει αποκλειστικό λόγο την πλήρωσή του κατά τη διάρκεια της απουσίας του. Αντίθετα, η πλειοψηφία υποστήριξε ότι το Άρθρο 72.3 δε θέτει τους περιορισμούς που διαπιστώνει η μειοψηφία. Η διαφωνία προέκυψε από τη διάφορη ερμηνεία του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος από τα δύο μέρη την πλειοψηφία και μειοψηφία. Εν όψει της φύσης της διαφωνίας που εντοπίζεται στη διαφορετική εκτίμηση του εννοιολογικού περιεχομένου του Άρθρου 72.3, κοινή υπήρξε η απόφαση της Βουλής για την παραπομπή του ερμηνευτικού αυτού ζητήματος στην αρμόδια, κατά το Σύνταγμα αρχή, το Ανώτατο Δικαστήριο.

Η πρωτοβουλία για την κίνηση της διαδικασίας για την ερμηνεία των διατάξεων του Άρθρου 72.3 αφέθηκε στη μειοψηφία.

Το θέμα τέθηκε ενώπιόν μας, με αίτηση των Βουλευτών της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΑΚΕΛ, οι οποίοι, όπως και οι Βουλευτές των Κομμάτων ΕΔΕΚ και ΚΕΔ, διαφώνησαν με τη ληφθείσα απόφαση και αμφισβήτησαν τη συνταγματική της θεμελίωση.

Το Δικαστήριο, παραχώρησε άδεια στο πλαίσιο του Κ.15(2)(β) του ισχύοντος Διαδικαστικού Κανονισμού, για την υποβολή αίτησης για την ερμηνεία του Άρθρου 72.3 του Συντάγματος. Συγχρόνως, διατάχθηκε η επίδοσή της σ' όλους τους βουλευτές και δόθηκαν οδηγίες όπως ακουστούν όλα τα μέρη τα οποία είναι αναμειγμένα στη διαφορά καθώς και ο Γενικός Εισαγγελέας, ως φίλος του δικαστηρίου.

Κοινή υπήρξε η εκπροσώπηση της πλειοψηφίας της Βουλής (Βουλευτές των Κομμάτων ΔΗΣΥ και ΔΗΚΟ) και της μειοψηφίας (Βουλευτές των Κομμάτων ΑΚΕΛ, ΕΔΕΚ και ΚΕΔ).

Ακούστηκαν διαδοχικά οι θέσεις της μειοψηφίας (των αιτητών), της πλειοψηφίας και του Γενικού Εισαγγελέα.

Οι αιτητές υποστήριξαν ότι, ως θέμα γραμματικής ερμηνείας

των προνοιών και διάρθρωσης του κειμένου του Άρθρου 72.3, καθώς και προαγωγής των σκοπών του μέσα στο συνταγματικό πλαίσιο λειτουργίας της Βουλής, η εξουσία η οποία παρέχεται στους Βουλευτές να «αποφασίσωσιν άλλως» συναρτάται αποκλειστικά με την πρόσκαιρη απουσία του Προέδρου της Βουλής και μπορεί να ισχύσει μόνο για όσο χρόνο αυτή διαρκεί.

Η πλειοψηφία των Βουλευτών, καθώς και ο Γενικός Εισαγγελέας, υποστήριξαν, με αναφορά στο κείμενο του Άρθρου 72.3, τη δομή του Συντάγματος, ιδιαίτερα την αρχή της διάκρισης των εξουσιών στην οποία θεμελιώνεται, και τη συναφώς προς αυτή αυτονομία της Βουλής στο πεδίο λειτουργίας της (*In re Ladas and Others* (1985) 3 C.L.R. 2823), ότι η άσκηση της εξουσίας, η οποία προβλέπεται από το Άρθρο 72.3, δεν τελεί υπό τους περιορισμούς που εξέθεσε η μειοψηφία. Αντίθετα, υπέβαλαν ότι η εξουσία μπορεί να ασκηθεί, ανεξάρτητα από την ύπαρξη κενού (λόγω της απουσίας του Προέδρου) και για ολόκληρη τη βουλευτική περίοδο. Έγινε αναφορά (από τον κ. Πολυβίου), στις αρχές που διέπουν την ερμηνεία του Συντάγματος καθώς και στην κοινοβουλευτική πρακτική.

Όντως, το 1960, κατά τη διάρκεια της πρώτης κοινοβουλευτικής περιόδου, και το 1970, κατά την έναρξη της δεύτερης κοινοβουλευτικής περιόδου, ορίστηκε, με απόφαση του σώματος, Βουλευτής άλλος από τον πρεσβύτερο να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου, σε περίπτωση πρόσκαιρης απουσίας του, για ολόκληρη την κοινοβουλευτική περίοδο.

Η κοινοβουλευτική πρακτική, διαφωτιστική όσο και αν είναι για τη λειτουργία του σώματος στο παρελθόν, δεν αποτελεί βοήθημα στην ερμηνεία του Συντάγματος. Λόγω της φύσης της αρμοδιότητας, η ερμηνεία του Συντάγματος όσο και των νόμων, ανήκει αποκλειστικά στη δικαστική εξουσία. - (Βλέπε μεταξύ άλλων *Republic v. Char. Zacharia*, 2 R.S.C.C. 1. *Malachtou v. Attorney-General* (1981) 1 C.L.R. 543. *Diagoras Development v. National Bank* (1985) 1 C.L.R. 581. καθώς και τη *Chokolingo v. A-G of Trinidad* [1981] 1 All E.R. 244.)

Ο όρος «ασάφεια», ο οποίος προσδιορίζει το δικαιοδοτικό πλαίσιο του Άρθρου 149(β), έχει ερμηνευθεί διασταλτικά. Η ερμηνεία αυτή συνάδει με το πνεύμα και τους σκοπούς για τους οποίους παρέχεται η δικαιοδοσία η οποία καθορίζεται στο Άρθρο 149(β). Αυτή αποβλέπει στη δημιουργία μηχανισμού για την έγκαιρη και αυθεντική ερμηνεία του Συντάγματος προς διασφάλιση της συνταγματικής τάξης. Έχει αποφασιστεί ότι, διαφωνία ως προς

την ερμηνεία του Συντάγματος, η οποία αναφέρεται σε σχέση με δικαιώματα ή την άσκηση εξουσιών που παρέχει το Σύνταγμα, στοιχειοθετεί ασάφεια, η οποία καθιστά παραδεχτή την προσφυγή από πρόσωπο ή αρχή η οποία είναι αναμειγμένη στη διαφορά και επηρεάζεται από το αντικείμενό της. Η προσέγγιση του δικαστηρίου στην ερμηνεία του όρου «ασάφεια», στο πλαίσιο του Άρθρου 149, κατοπτρίζεται στο ακόλουθο απόσπασμα από την απόφαση της πλειοψηφίας στην αίτηση της **Αυτοκέφαλης Αγιοτάτης Ορθόδοξου και Αποστολικής Εκκλησίας της Κύπρου** Αίτηση 1/89 - 29.8.89, που δόθηκε από τον Νικήτα Δ.:

“Τα εννοιολογικά στοιχεία του όρου «ασάφεια» (που απαντάται στο άρθρ. 149(β)) έχουν επίκεντρο την ύπαρξη αντιγωνίας ή διχογνωμίας, εκτός άλλων, και μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών αναφορικά με το αληθινό νόημα της δοσμένης συνταγματικής διάταξης. Η άποψη αυτή διατυπώθηκε πρώτα στην υπόθεση **Επιτροπής Σιτηρών Κύπρου ν. Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Νέας Βατυλής** 4 Α.Α.Σ.Δ. 91, 92 και 93. Έκτοτε στις περιπτώσεις που ανέκυψε το θέμα εφαρμόζεται απαρέγκλιτα ο ορισμός που έδωσε η παραπάνω απόφαση.”

Προκύπτει από την **In re Ladas and Others** (1985) 3 C.L.R. 2845, ότι η δικαιοδοσία η οποία προβλέπεται στο Άρθρο 149(β), δεν περιορίζεται σε διαφωνίες ως προς την ερμηνεία συνταγματικών διατάξεων οι οποίες ανακύπτουν στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας. Εκτείνεται και σε διαφωνίες αναφορικά με την ερμηνεία του Συντάγματος, οι οποίες προκύπτουν σε σχέση με τη λειτουργία πολιτειακών αρχών, όπως η Βουλή των Αντιπροσώπων. Στην **Ευθυμίου** (1991) 3 Α.Α.Δ. 299 (απόφαση Ολομέλειας), καθορίζονται ως εξής οι αρχές οι οποίες διέπουν την επίκληση της δικαιοδοσίας του Ανωτάτου Δικαστηρίου βάσει του Άρθρου 149(β):

“Η επίκληση των προνοιών του συναρτάται με την ύπαρξη διαφοράς και την αναγκαιότητα αποσαφήνισης των σχετικών διατάξεων του Συντάγματος προς επίλυσή της. Έξω από το πλαίσιο αναφυσίας διαφοράς, ο αιτητής δε νομιμοποιείται να προσφύγει στο Ανώτατο Δικαστήριο βάσει του άρθρου 149(β).”

Στην απόφαση του Δικαστηρίου στην Αίτηση 1/89, (ανωτέρω), διευκρινίζεται ότι “η δικαιοδοσία του δικαστηρίου μπορεί να υπάρξει μόνο όταν ο αιτών έχει άμεσο έννομο συμφέρον”.

Το Σύνταγμα, δεν αποτελεί σύνθετο νομοθέτημα αλλά το θεμέλιο νόμο της χώρας. Η προέλευση, οι σκοποί τους οποίους υπηρετεί,

καθώς και η δυναμική του, το διακρίνουν από τους νόμους οι οποίοι θεσπίζονται από την πολιτεία στο πλαίσιο και κατ' επιβίβαση των διατάξεών του. Στη *Minister of Home Affairs and Another v. Fisher and Another* [1979] 3 All E.R. 21, (P.C.), το Σύνταγμα χαρακτηρίζεται ως χάρτης «*sui generis*», ο οποίος δεν υπόκειται στους συνήθεις κανόνες που διέπουν την ερμηνεία νόμων, με σεβασμό πάντα προς το κείμενο των συγκεκριμένων συνταγματικών διατάξεων. Όμοια προσέγγιση, αντανακλάται και στην Κυπριακή νομολογία. (Βλέπε *Police v. Georghiades* (1983)2 C.L.R. 33. *Attorney-General v. Georghiou* (1984) 2 C.L.R. 251. Της «*Αυτοκέφαλής Αγιωτάτης Ορθόδοξης και Αποστολικής Εκκλησίας της Κύπρου*» *v. Βουλής των Αντιπροσώπων*, Υπόθεση αρ. 515/89 - 7.2.90.) Οι αρχές οι οποίες προκύπτουν από τη νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών ως προς την ερμηνεία του Συντάγματος, αποκαλύπτουν την ίδια τάση. Η αναδρομή στον καταρτισμό του Συντάγματος, η δομή, τα ιδιαίτερα γνωρίσματα και προπάντων ο διαχρονικός του χαρακτήρας, αποτελούν πηγές διαφώτισης για την ερμηνεία του. (Βλέπε *The American Constitution*, C. Herman Pritchett σελ.42-55. *Henry Rottschaefer on Constitutional Law* σελ. 16-21.) Οι κανόνες που διέπουν την ερμηνεία του Συντάγματος και οι ιδιαιτερότητές τους έχουν απασχολήσει και τους Έλληνες μελετητές του συνταγματικού δικαίου. Στο σύγγραμμα του καθηγητή Μάνεση - *Συνταγματικό Δίκαιο* σελ. 195-204, αναλύονται οι μέθοδοι ερμηνείας του Συντάγματος και οι πηγές από τις οποίες το Δικαστήριο μπορεί να αντλήσει καθοδήγηση στο ερμηνευτικό του έργο.

Το αντικείμενο του Άρθρου 72.3, είναι η πλήρωση του λειτουργικού κενού που δημιουργείται από την πρόσκαιρη απουσία του Προέδρου της Βουλής. Το κενό προκύπτει, εφόσον ο Πρόεδρος κωλύεται να ασκήσει τα καθήκοντά του λόγω πρόσκαιρης απουσίας. Η απουσία του, πρέπει να παρεμποδίζει τον Πρόεδρο της Βουλής από την άσκηση των καθηκόντων του. Το Άρθρο 72.3 δεν πραγματεύεται την πλήρωση του κενού, το οποίο μπορεί να προκύψει, κατά τη διάρκεια συνεδρίας της Βουλής από την ολιγόλεπτη απουσία του Προέδρου του Σώματος από το Προεδρείο.

Το εισαγωγικό μέρος της παραγράφου 3, προσδιορίζει το αντικείμενο της ρύθμισης. Η φράση «εν περιπτώσει πρόσκαιρης απουσίας», είναι το κυριαρχικό στοιχείο της πρότασης που στοιχειοθετείται. Είναι από την απουσία του Προέδρου, από την οποία εξαρτώνται τα γενόμενα, που καθορίζει το Άρθρο 72.3 για την πλήρωση του κενού που αφήνεται. Θέμα αναπλήρωσης γεννάται, εφόσον απουσιάζει ο Πρόεδρος και για τη διάρκεια της απουσίας του. Η πρόσκαιρη απουσία του Προέδρου της Βουλής, αποτελεί τη

γενεσιουργό αιτία για την πλήρωση του κενού που δημιουργείται, και την άσκηση της εξουσίας που παρέχεται στο σώμα.

Το Άρθρο 72.3, σε συμφωνία με το λειτουργικό σχέδιο του Συντάγματος, καθορίζει τον αξιωματούχο, ο οποίος θα πληρεί το κενό εξουσίας που προκύπτει από την απουσία του Προέδρου της Βουλής. Αυτός είναι, ο πρεσβύτερος Βουλευτής. Παρέχεται όμως, εξουσία στο σώμα να ορίσει (εκλέξει), άλλο Βουλευτή από τον πρεσβύτερο να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου, για όσο χρόνο απουσιάζει. Η αναπλήρωση του Προέδρου από τον πρεσβύτερο ή άλλο Βουλευτή που ήθελε οριστεί, σχετίζεται άμεσα με το κενό που δημιουργείται και έχει ως αποκλειστικό λόγο την πλήρωσή του.

Ο όρος «αποφασίσωσιν άλλως», υποδηλώνει τη λήψη συγκεκριμένης απόφασης για Βουλευτή άλλο από τον πρεσβύτερο. Δεν παρέχει, ούτε εξυπακούει εξουσία για ρύθμιση άλλη, από εκείνη η οποία καθορίζεται στο Άρθρο 72.3.

Η ερμηνεία του Άρθρου 72.3 που υιοθετούμε, συνάδει με το λειτουργικό σχέδιο του Συντάγματος για την εξαντλητική αντιμετώπιση κάθε κενού που μπορεί να προκύψει στην κρατική λειτουργία λόγω απουσίας των φορέων εξουσίας. Δεν είναι τυχαίο το ότι, ο καθηγητής S.A. de Smith στο έργο του *The New Commonwealth and its Constitution*, σελ. 285, χαρακτηρίζει το Σύνταγμα της Κύπρου ως το λεπτομερέστερο στον κόσμο.

Η ίδια επιμέλεια επιδεικνύεται στο Σύνταγμα για το βέβαιο καθορισμό του τρόπου αναπλήρωσης του Προέδρου της Δημοκρατίας κατά τη διάρκεια προσωρινής απουσίας από τα καθήκοντά του (Άρθρο 36), καθώς και την αναπλήρωση Βουλευτή του οποίου η έδρα κενούται (Άρθρο 66,2.3). Αποδοχή της ερμηνείας την οποίαν υιοθετεί η πλειοψηφία, θα έθετε αμέσως το ερώτημα, ποιός αναπληρεί τον διαχρονικά επιλεγέντα Βουλευτή για να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου της Βουλής στην απουσία του; Η απάντηση θα ήταν, ότι το θέμα δε ρυθμίζεται από το Σύνταγμα κατά παρέκκλιση από το λειτουργικό σχέδιο του Συντάγματος. Η εξουσία η οποία παρέχεται στο σώμα από το Άρθρο 72.3 «να αποφασίσωσιν άλλως», αναφέρεται αποκλειστικά στον ορισμό Βουλευτή άλλου από τον πρεσβύτερο για να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου κατά την απουσία του. Είναι σαφές από τη γλωσσική διατύπωση και διάρθρωση του Άρθρου 72.3, ότι οι διατάξεις του προβλέπουν για προσωρινή και όχι οριστική αναπλήρωση.

Το ζητούμενο είναι, η ερμηνεία των διατάξεων του Άρθρου

72.3 του Συντάγματος. Εφόσον διαπιστωθεί το εννοιολογικό περιεχόμενο των προνοιών του Άρθρου του Συντάγματος που ερμηνεύεται, εξαντλείται η δικαιοδοσία του Ανωτάτου Δικαστηρίου βάσει του Άρθρου 149(β).

Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε κατά πλειοψηφία ότι το Άρθρο 72.3 του Συντάγματος παρέχει εξουσία στη Βουλή να ορίσει Βουλευτή άλλο από τον Πρεσβύτερο, να αναπληρεί τον Πρόεδρο της Βουλής στην άσκηση των καθηκόντων του.